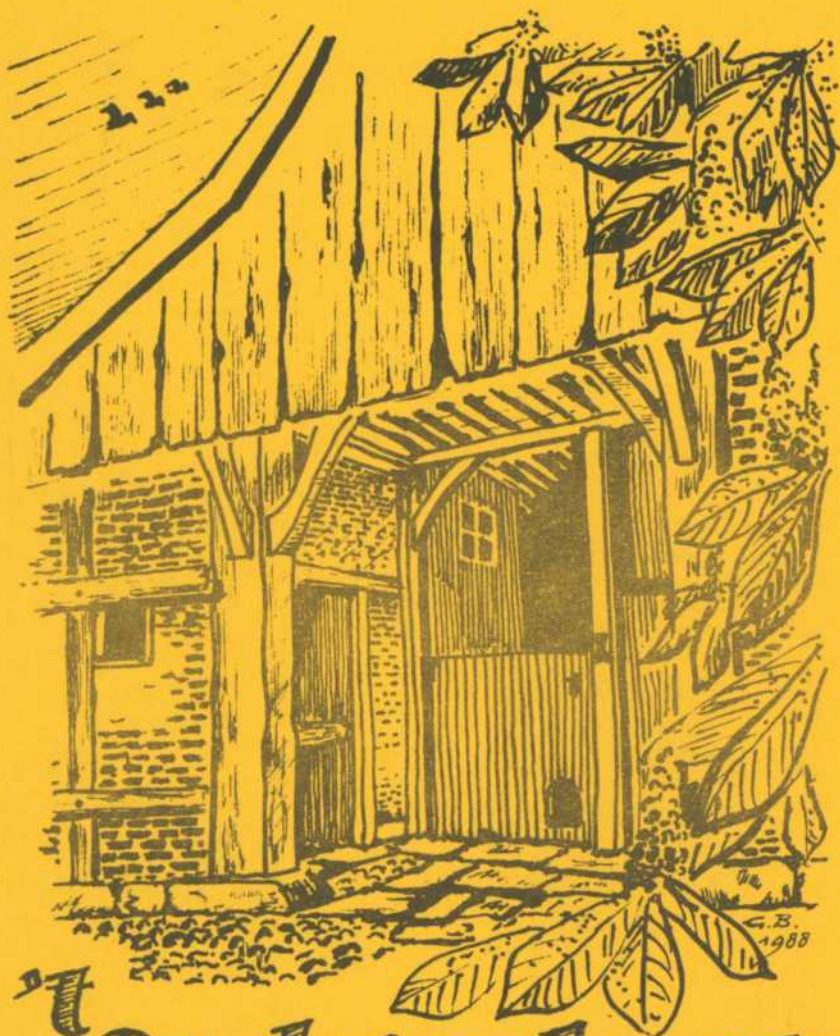

't Onderschoer

Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

10e jaargang 1988 nr. 2

ISSN 0920-864 X

t Onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: n stiepel.

De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis. Daarin bleef immers eens het 'broadspit' steken, dat een 'huun' of 'huunenwiefke' een brutale boerenknecht nagooide. Als n stiepel verwijderd was konden de volgela-den oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aams-veen het blauwe dāmpke dat de zwarte dood ver-oorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vlōg-geln' um n stiepel.

Door het hoondergat van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond Siep of Pollo kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem, zicht, strikhaakn, ploogstraampn en de peerde-zellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', dat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten. Het was een veilige bewaar-plaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daar-om dit Onderschoer als symbool van het streven van de

Stichting Heemkunde Denekamp.

- * Idee voor Onderschoer als titel voor dit blad en tekst is van J.A.Veldhuis te Denekamp (1918-1979).
- * De omslagtekening is van Gerh.Broekhuis te Denekamp.

10e jaargang 1988 nr. 2**'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 1000 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar. Losse nummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp. Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Aasma, Willem Wegewartstr.1,
7591 TZ Denekamp; tel.(05413)
2434.

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepen-
goor 16, 7591 BW Denekamp.

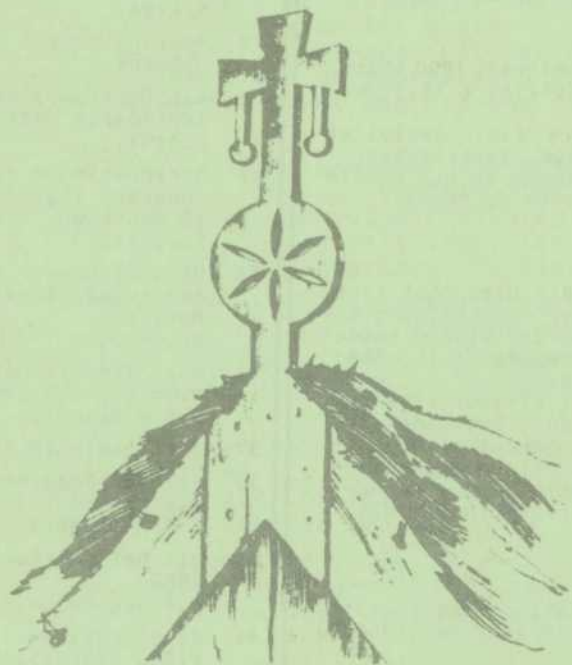
W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PT Denekamp, tel.(05413)
1453.

J.A.den Ouden, Clematisstr.26,
7591 XH Denekamp; tel.(05413)
2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591
BW Denekamp; tel.(05413) 2261;
(eindredacteur).

in dit nummer

- 1 n woord van te veurtn.
H.Boink.
- 5 niejs van 't Heemhoes.
- 17 uit de krant van nu.
H.Aasma.
- 19 voor u, door u.
H.Boink.
- 23 uit Denekamps kerkge-
schiedenis (XIV).
H.Aasma.
- 29 herinneringen aan de
openbare lagere school
te Denekamp. (II).
S.Wynia.
- 33 historische verbindin-
gen tussen Denekamp en
Metelen.
dr.Schöder.
- 35 onze straatnamen.
H.Boink, J.A.den Ouden,
W.A.J.Nijhuis.
- 37 tōrf haaln in 't ven.
- 39 wijkverpleegster op het
platteland. (XVI).
E.Bos-Hermelink.
- 41 uit het Denekamp van
1897.
J.A.den Ouden.
- 45 de gierzwaluw.
W.A.J.Nijhuis.
- 51 het vooroorlogse joodse
leven in Denekamp. (V).
- 53 Pastoor Knuif te Denekamp.
H.Aasma.
- 57 de gezondheidszorg in
Denekamp in de oorlogs-
jaren. (slot)
G.van Zadelhoff.

Gevelkruis op het erve Kemper in Agelo. Toestand in 1925. Kruis met twee nagels (lijdenswerktuigen) en zonnewiel met ingekerfde zesster (Christussymbool). Strodak. Naar schets van dr. De Bruijn (archief van museum Palthehuis, Oldenzaal). Negentiende-eeuws. Verdwenen.

Jan Jans.

Hoe zullen we nog verrast worden met heerlijke zonnige dagen..... Zo ongeveer besloot ik mijn vorige "woord van te veurtn". Dat daarop zo spoedig al spontaan gereageerd zou worden, had natuurlijk niemand verwacht. Zo op de grens van twee seizoenen aan een voorwoord beginnen met inderdaad een flink portie zomers gevoel lijkt -hoewel uitnodigend- niet direct voor de hand te liggen, als we niet beseffen daartoe zo nadrukkelijk te zijn aangezet door de tijd. Want zo rond 1 juli willen onze lezers toch wel weer 't Onderschoer in de bus hebben.

Voor mij is er eigenlijk geen mooiere tijd dan de zondagmorgen, vooral de vroege zondagmorgen. De rust van de zondagmorgen geeft je het gevoel een zee van tijd te hebben. Niets en niemand jaagt je op. In deze rust kun je genieten van muziek, van de natuur. Het is voor mij vaak ook een goed moment voor dit "woord van te veurtn". Daarom tracht ik deze zondagmorgen dan ook al bijtijds mijn voornemen daadwerkelijk gestalte te geven, waarbij de al royaal door zon overgoten tuin als inspirerend decor dient.

"O welkom, schone dageraad,
die uit een gulde kamer gaat
Met glans van heldre stralen;
'k Ontsluit mijn venster voor uw licht
Om met een vrolijk aangezicht
U minlijk in te halen."

Zo dicht Jan Luiken in zijn "Morgenstond".

De talrijke vogels, die de dag met het eerste ochtendgloren al uitbundig hebben ingezet met een opgewekt en tintelend concert, blijven met hun gezang zorgen voor de "stemming" die nodig is om je gedachten even de vrije loop te laten gaan. Het hemelruim dat zo voorbeeldig lichtblauw gekleurd is, tooit zich in helderwitte schaapjeswolken, welke je doen denken aan die mooie plaatjes in natuurboeken. Toch bestaan ze echt, die witte schaapjeswolken, evenals de koe-koe, die telkenmale het idyllisch concert van vink, roodborst, koolmees en merel onderbreekt met een krachtig solo.

Een lekker briesje zorgt voor een luchtige en aangename verfrissing. We hebben in een paar jaar niet zoveel zon gehad in één maand, terwijl het volgens de kalender nog steeds voorjaar is, lente. Lente, wat staat ons komende zomer dan wel te wachten; na de afgelopen winterperiode die de naam "winter" eigenlijk niet mocht hebben? Deze maand scoort hoog en mei kan eigenlijk niet meer stuk.

De ingrediënten voor dit "woord van te veurtn" liggen deze morgen voor het oprapen. Daar hoor ik het opgewekt klinkend blaten van een schaap, dat de nachtrust ook al heeft ingewisseld, nostalgische gevoelens oproepend aan de grote stille heide....., een kudde schapen.....

Heemkundigen gaan nogal eens door voor mensen die altijd bezig zijn met oude dingen, met dingen die herinneren aan vroeger, waarbij ik niet wil verhelen op te merken dat ieder natuurlijk wel eens momenten heeft, die hem of haar in het verleden doen zinken, wat vooral bij het ouder worden zal toenemen. Dat deze eenzijdige beeldvorming niet volledig is, weten

heemkundigen overigens maar al te goed. Want heemkunde is niet alleen zich bezighouden met aangelegenheden van vroeger, maar vooral ook met dingen van vandaag. Heemkunde houdt zich ook bezig met de natuur en het milieu van vandaag en van morgen. Juist dat rechtvaardigt het mijns inziens een heemkundeorganisatie hoog te houden en te laten groeien. En zetten we ons eigenlijk niet allemaal in voor het behoud van een gezond milieu? Vaak onbewust zijn we allemaal heemkundigen, soms zelfs heel nadrukkelijk.

Bij onze stichting doet zich dat ook op beide wijzen voor. Een duidelijk voorbeeld, mij zojuist daar toe aangereikt door de overdrijvende schaapjeswolken, is het project heide afplaggen, waarmee onze bijzonder actieve werkgroep Flora en Fauna al weer enkele jaren bezig is. Niet uit nostalgische overwegingen, gevoed door heimwee naar het eertijds plaggenmaaïen op de heide of het plaatje van de grote stille heide met schapen.

Nee, want wie zich regelmatig in de vrije natuur begeeft, heeft al lang ontdekt, dat er iets mis is met onze heidevelden. Hun aantal is sterk verminderd. Daarnaast zijn veel heidevelden geleidelijk veranderd in grasvelden. Van de haast ontelbare duizenden hectare heidevelden, die ons land begin vorige eeuw bezat, is nog maar een gering deel over. Het is dus niet zo verwonderlijk dat van alle kanten geprobeerd wordt zoveel mogelijk heide te redden.

Eens maakten de heidevelden deel uit van het boerenbedrijf. De heide werd toen door het vee regelmatig beweïd, terwijl daarnaast op grote schaal heideplaggen werden gestoken en gemaaid. Deze heideplaggen verdwenen in de potstal en gemengd met de mest van vooral schapen en ook wel runderen ontstond een prima meststof voor de landbouw, welke zo ongeveer als enige de bodemvruchtbaarheid regelde.

Door het afplaggen van deze heide werd ook de voedselrijke toplaag afgegraven, zodat schrale grond achter bleef, waarin juist de vele heidezaadjes -die wel vijftig jaar hun kiemkracht kunnen houden- zich in het best kunnen ontwikkelen. Door het afplaggen ontstond weer een weelderig jong heideveld.

De intrede van de kunstmest rond de laatste eeuwwisseling maakte al snel een einde aan het afplaggen, met als gevolg dat de kwaliteit van de heidevelden zienderogen achteruit ging. Wanneer er niet meer geplagd wordt, ontstaat een te rijke toplaag, waartegen heide niet bestand is. Grassen nemen dan de plaats van heide in. Afplaggen is dus de enige zinvolle manier om de vergraste heidevelden te doen veranderen in frisse jonge heide. Op grote projecten doet men dit tegenwoordig met machines.

Op kleinere schaal gebeurt dit met de schop, zoals dit o.a. door onze werkgroep Flora en Fauna wordt uitgevoerd. Het heideafplagproject van deze werkgroep laat duidelijk zien, dat inderdaad na het afplaggen weer jonge heide tevoorschijn komt uit zaden die daar tientallen jaren bedolven hebben gezeten onder vergraste heide. Hiermee wordt een belangrijk stukje educatie bedreven.

Dat gezonde heide bovendien belangrijk is voor het natuurlijk evenwicht mag blijken als we weten dat heide een belangrijke functie heeft voor het behoud van vele andere soorten planten, dieren en insecten als libellen, vlinders en bijen.

Overigens is een heideveld met schapen best ook een lust voor het oog.

Wanneer ik naar de lucht kijk lijkt een grote witachtige schaapskudde, welke zich contrastrijk aftekent tegen het heldere blauw van deze morgenhemel, de overhand te krijgen. De morgen is al weer even op weg naar het hoogtepunt van de dag. Straks zal het weer avond zijn en zal de "moede zonnewagen" weer vrachtloos staan. Met deze beginwoorden van het gedicht "Zomerse avond" van Hubert Korneliszoon Poot wil ik dit "woord van te veurtn" afsluiten. Mede namens mijn mederedactieleden wens ik allen een zonnige vakantie toe.

Geern töt tookn moal.

H.Boink.

Denekamp, 22 mei 1988.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van werkgroepen, van excursies, lezingen en tentoonstellingen.

't HEEMHOES

In verband met ziekte van de heer J.A.den Ouden, die 't Heemhoes gewoonlijk beheert, zijn vanaf april 1988 tot nader order de openingstijden van 't Heemhoes als volgt gewijzigd: maandag t/m vrijdag van 9 tot 12 uur, woensdagavond tevens van 18.30 tot 21.30 uur. Tijdens de openingsuren zijn de vrijwilligers/sters van onze Stichting u graag van dienst. Buiten deze tijden kunt u terecht bij de bestuursleden en de contactpersonen van de werkgroepen, die achterin dit Onderschoer vermeld staan.

In de maanden juli en augustus is in de Dingeldeinkamer de tentoonstelling te zien over joodse families in Denekamp, welke ook een paar weken heeft gestaan op het gemeentehuis van Denekamp. U kunt hier terecht op de zondagmiddag als het museum Huize Keizer is geopend en op de tijden als 't Heemhoes open is.

H.Boink.

DE 700STE DONATEUR

Hoewel het net niet voor de voorjaarsbijeenkomst is gelukt, heeft de 700ste donateur van onze Stichting Heemkunde zich inmiddels aangemeld. Ongeveer een week na pasen was het zo ver, dat we deze mijlpaal passeerden. Omdat het bestuur meent aan dit heugelijk feit passende aandacht te moeten besteden is besloten om de donateurs nummer 699 tot en met 701 officieel te ontvangen en te huldigen op de naajaarsbijeenkomst op maandag 14 november 1988. De betreffende mensen zijn inmiddels op de hoogte gebracht. Ondertussen proberen we de groei erin te houden.

U kunt ons daarbij natuurlijk helpen. Kijkt u eens in uw kennissen-, familie- of vriendenkring rond. Er zijn vast nog wel mensen, die belangstelling hebben voor heemkunde.

H.Asma.

CONTRIBUTIE 1988

De meeropbrengst aan contributies over 1988 is bijna f.1400,- wat afkomstig is van 200 donateurs, terwijl 61 donateurs hun contributie nog niet hebben voldaan.

Deze extra bijdrage vinden we bijzonder verheugend. We zien erin een waardering voor hetgeen we als heemkunde in Denekamp doen.

Degenen die nog niet betaald hebben willen we vragen de contributie zo spoedig mogelijk over te maken.

H.Boink.

OOSTVAARDERSPLASSEN

Een aantal leden van de werkgroep Flora en Fauna heeft op eigen initiatief de Flevopolders bezocht op 13 februari van dit jaar, hoofdzakelijk om het waarnemen van grote aantallen vogels in de Oostvaardersplassen, een van de mooiste natuurgebieden in Noord-West-Europa.

Door hen zijn in totaal 52 soorten vogels waargenomen. Ook is het eerste bloeiende klein hoefblad gezien.

Gezien werden o.a. groepen aalschovers, een roerdomp(!), duizenden ganzen, zoals de kolgans en brandgans, kleurrijke bergeenden en zaagbekken, enkele blauwe en bruine kiekendieven, tientallen buizerds, grote groepen Kieviten en goudplevieren en zes soorten meeuwen.

Door de zware storm in de voorafgaande week waren enkele zeevogels naar het binnenland afgedreven, zoals een middelste zaagbek en enkele dwergmeeuwen.

Een bezoek aan dit prachtige natuurgebied is zeker een herhaling waard. Als er voldoende

belangstelling is, kan zoiets voor meer leden van de Stichting Heemkunde georganiseerd worden.

H.A.Meek.

ONZE VOORJAARSBIJEENKOMST

Op maandag 28 maart 1988 hield onze Stichting Heemkunde haar gebruikelijke voorjaarsbijeenkomst in zaal Knippers te Denekamp. Deze avond, die redelijk bezocht was, werd verzorgd door de Oldenzaalse bioloog en leeraar Waardenburg. In tegenstelling tot de oorspronkelijke plannen, waarin een plaats was ingeruimd voor een dia-serie van ons bestuurslid Nijhuis, verzorgde de heer Waardenburg de gehele avond.

Voor de pauze liet Waardenburg prachtige dia's zien van diverse soorten roofvogels, die in onze omgeving voorkomen. Daarbij vertelde hij de nodige verhalen en gaf toelichting. Na de pauze vertelde Heemkunde-voorzitter Borgman, het een en ander over de gang van zaken in de Stichting: over de financiële positie, over datgene wat er in het afgelopen jaar was voorgevallen en tot stand was gekomen en over de verschillende zaken waarmee bestuur en werkgroepen bezig zijn.

Na deze uiteenzetting vertoonde Waardenburg een fraaie film over de buizerd, een film die hij grotendeels zelf vervaardigde en die ook op de Nederlandse televisie te zien is geweest. Om ongeveer half elf sloot de voorzitter deze interessante bijeenkomst.

H.Asma.

DE TWENTSE LESRIEG (CURSUS TWENTS)

De heer H.Engelbertink uit Rossum heeft ons laten weten

van plan te zijn in september van dit jaar 1988 weer te willen starten met een cursus Twents.

Mensen, die hiervoor belangstelling hebben, kunnen zich opgeven bij H.Engelbertink, telefoon (05411) 503 of bij 't Heemhoes (05413) 4656.

Bij voldoende belangstelling uit de regio Denekamp zal deze cursus wederom gehouden worden in 't Heemhoes.

Diverse personen uit Denekamp en zelfs van ver daarbuiten hebben de afgelopen twee jaren deze cursus met veel plezier gevolgd en ze waren allen zonder uitzondering zéér enthousiast.

Mensen die geïnteresseerd zijn in de Twentse cultuur kunnen we aanraden deze cursus te volgen. Engelbertink leert niet alleen om te gaan met de Twentse taal, hij vertelt ook veel over de vroegere bewoners van Twente, de boerderijen, de geschiedenis, de cultuur, de sporten. Dit alles veelal met behulp van filmmateriaal of tastbare voorwerpen.

We horen zo vaak typisch Twentse verhalen of anecdotes die we zo graag willen opschrijven. Helaas moeten we dan vaak vaststellen dat ons de kennis om dat te doen ontbreekt. Welnu, in deze cursus is dat spelenderwijs te leren. En wat het cursusgeld betreft: voor slechts f.85,- incl. lesmateriaal kunt u deelnemen.

Belangstellenden worden verzocht mede in verband met tijdige reservering van ruimte, zich zo spoedig mogelijk op te geven.

Th.Schopbarteld.

EEN EXCURSIE NAAR DE ST.NICOLAASSTICHTING

Meer dan honderd donateurs van onze Stichting Heemkunde maakten op zondag 24 april 1988

van de mogelijkheid gebruik om deel te nemen aan de excursie naar het klooster van de zusters Franciscanessen in Noord Deurningen.

Om twee uur na de middag werd het gezelschap ontvangen in de toneelzaal, waar men welkom werd geheten door de Provinciaal Overste van de orde, zuster Aquino en door onze voorzitter Borgman.

Na dit welkom werden de bezoekers door middel van een uitgebreide dia-serie met de nodige toelichtingen van zuster Aquino, op de hoogte gebracht van de geschiedenis van het huis, van de orde en van de werkzaamheden die in het klooster en vanuit dit klooster zijn verricht en heden ten dage nog worden verricht.

Oorspronkelijk alleen in Nederland en voornamelijk in Twente, maar in latere jaren ook in Indonesië en Tanzania.

Na deze diatocht door de geschiedenis -de laatste dia was trouwens pas een week oud- werden de bezoekers in groepjes verdeeld, die elk onder leiding van een van de zusters een echte wandeling maakten door het uitgebreide complex. Door en langs de verschillende gebouwen, de kapel, het stiltecentrum, de 400 jaar oude kelder, door het park en over het kerkhof. De koffie, waarmee de zusters de bezoekers tijdens deze tocht verrasten, werd zeer op prijs gesteld.

Tot slot was er een gezamenlijke afsluiting in dezelfde zaal waar de excursie was begonnen.

Hier werden de vragen, die er leefden of misschien onderweg waren opgekomen, door zuster Aquino beantwoord. Nadat de heer Borgman namens alle bezoekers de zusters had bedankt voor de gastvrije ontvangst en daarbij een attentie aanbood, gingen de donateurs, ongetwijfeld weer wat ervaringen rijker, terug naar huis.

H.Asma.

Onthulling monument joodse gemeenschap van Denekamp

BENNO ELKUS ONTHULDE MONUMENT
VOOR JOODSE GEMEENSCHAP VAN
DENEKAMP

Op dinsdag 3 mei 1988 werd in de Vledderstraat te Denekamp een monument onthuld dat ons Denekampers blijvend zal herinneren aan onze vroegere joodse dorpsgenoten.

Aan de onthulling, die 's middags plaatsvond, waren al enige andere activiteiten voorafgegaan. 's Morgens gaf Truus Menger, de maakster van het beeldje, dat het voornaamste deel van het monument vormt, een openbare les in Zalencentrum Knippers aan de hoogste klassen van de basisscholen uit de gemeente Denekamp, waarbij ook een groep schoolkinderen uit Metelen aanwezig was.

Na de middag waren vele genodigden in dezelfde zaal getuige van een stijlvolle bijeenkomst.

Gastspreeker deze middag was Dick Houwaart, voorzitter van de Anne Frankstichting. Zijn toespraak had als titel "Anne is niet van gisteren".

Houwaart betoogde dat Anne Frank niet het laatste slachtoffer van onderdrukking en terreur geweest is, maar dat er helaas nog dagelijks mensen, jong en oud, de gevolgen ondervinden van oorlog, rasenhaat en discriminatie. Andere sprekers die middag waren de heer Jorna van de Stichting Februari 1941 (voor adoptie monumenten), burge-meester Norbart, de heer Stegink, directeur van de Alexanderschool, namens de basisscholen, mevrouw Menger, Benno Elkus en heemkundevoorzitter Borgman.

Onder het luiden van onze eeuwenoude klokken verlieten de mensen de zaal om zich naar de plaats te begeven, waar vroeger de synagoge stond en waar nu Benno Elkus het monument onthulde door een loden

koker te plaatsen met een document, waarin de namen van alle in de oorlog vermoorde Denekampse joden staan. Vervolgens sprak rabbijn Jacobs namens het Opperrabbinat Utrecht een gebed uit en legden kinderen van groep acht van de Denekampse scholen een krans bij het monument. Nadat een van de kinderen, Floortje Zurhorst, nog een toespraakje gehouden had, vertrok het gezelschap naar het gemeentehuis, waar een drie-delige expositie werd geopend, bestaande uit schilder- en beeldhouwwerk van Truus Menger, foto's van Jenny Wesly waarop het heden-daagse joodse leven in Nederland is weergegeven en foto's en documenten van en over de Denekampse joodse gemeenschap.

Ter gelegenheid van deze onthulling gaf onze stichting Heemkunde, die ook het initiatief tot plaatsing van het monument nam, een boekje uit met de titel "Omzien naar de toekomst", waarin foto's en verhalen zijn opgenomen van en over onze vroegere joodse dorpsbewoners.

Tot slot willen we nog vermelden dat het oorspronkelijk de bedoeling was dat beide broers Elkus het monument zouden onthullen, maar dat helaas Jacob, die in Israël woont, het toch niet aandurfde de bijeenkomst mee te maken gezien de spanningen die dit bij hem zou veroorzaken.

H. Asma.

OMZIEN NAAR DE TOEKOMST

Onder deze titel is door onze Stichting op 3 mei 1988 bij gelegenheid van de onthulling van een monument ter herinnering aan de joodse gemeenschap van Denekamp een boek uitgegeven. Dit boek gaat over de joodse gemeenschap van Denekamp. Het is niet zozeer een

geschiedenisboekje, maar meer een weergave van de wijze waarop de joodse medeburgers onderdeel vormden van de plaatselijke samenleving.

Voor de samenstelling van het boek is voor een deel gebruik gemaakt van reeds eerder in verschillende bladen en boekjes verschenen artikelen.

Ons bestuurslid Wynia zorgde voor de redactie van het boek, dat als ondertitel heeft "Een monument onthuld/Een monument onthult".

Het boek telt 136 pagina's op formaat 21 bij 14 cm en is voorzien van talrijke illustraties. Voor de prijs van f.15,- is nog een beperkt aantal exemplaren te koop in 't Heemhoes.

H.Boink.

OCHTENDEXCURSIE SINGRAVEN

Ondanks het aanvankelijke, miezerige regentje op de ochtend van 17 april jl., telde de wandeling over Singraven, georganiseerd door de werkgroep Flora en Fauna, toch 28 deelnemers. Zij konden op aanwijzing van ondergetekende genieten van de geluiden van vele soorten vogels.

Al bij de start vlogen appelvinken luid roepend (ter verwelcoming? over de hoofden van de belangstellenden. Verderop lieten o.a. roodborst, winterkoning, fitis, zwartkop en boomklever zich goed horen. In de meer open delen van Singraven was zowel het verdragende geluid van de grote lijster als de parachutezang van de boompieper te horen; zelfs de eerste koekoek diende zich aan. In het Linderveld kon men de wulp horen maar men kon hem ook zien baltsen. In het Borgbos zongen kort na elkaar het zeldzame vuurgoudhaantje en het meer gewone goudhaantje. Ook de planten hebben de aandacht getrokken: bosanemoon, dotterbloem, klaverzuring,

muskuskruid, pinksterbloem en speenkruid.

Na 2½ uur wandelen en stilstaan konden de deelnemers terugzien op een geslaagde excursie.

H.A.Meek.

NIEUWE DONATEURS

De afgelopen periode is het donateursbestand weer flink gestegen. Zelfs de 700ste is inmiddels bekend.

Hierna volgen de nieuwe aanmeldingen:

W.Dierick, Weezenhof 84-16, 6536 BV Nijmegen; Zuster Francisco, Wilhelminastraat 10, 7591 TN Denekamp; H.Bekker, Knik 47, 7591 PX Denekamp; G.H.Bodde, Berghummerstraat 28, 7591 GZ Denekamp; Fam. Rikkink, Krabbendijk 22, 7591 AX Denekamp; mw.M.Beld-Borggreve, dr.Hondelinkstr. 37, 7591 AA Denekamp;

F.J.Oude Egberink, Brandlichterweg 6, 7591 AR Denekamp; Zr. Lythardis Koggel, Gravenallee 30, 7591 PE Denekamp; G.Wolkotte, Wilhelminastr. 15, Denekamp; mw.L.Molenaar-Roos-sink, Churchillstr. 59, Denekamp; G.Bussink, Weerinkstr. 19, 7591 VP Denekamp; G.J.Baalhuis, Veldkampsweg 67, Denekamp; A.J.M.Veldman, Past.Balkstr. 47, Lonneker; mw.A.F. Rasch-Wolkotte, Ottoweg 33, Hengelo; J.L.M.Niers, Slotsdijk 9, Denekamp; Mw.A.Mundt, v.d.Heijdenstr. 17, Denekamp; E.Liefers, Mr.Dingeldeinstr. 8, Denekamp; A.Franken, Bentheimerstraat 124, Oldenzaal; H.S.M.Stroot, De Klauwier 7, Denekamp; Zr.Rosalien Busscher, Gravenallee 30, 7591 PE Denekamp; mw.R.Thoma-Weerkamp, Lijsterstraat 140, Enschede; B.J.M.Weerkamp, Vanekerstr. 203, Enschede; A.Hekke, de Havik 24, Denekamp; G.J.Mor-sink, Hanhofweg 18, De Lutte; mw.D.Veenstra, Prins Bernardstr. 7, Denekamp; G.J.Postel, Boterbloemstr. 45, Denekamp;

H.Siemerink, De Alerdink 23, Denekamp; mw.M.Weustink, Pres. Kennedylaan 323, Amsterdam; mw.G.Fox-Zwijenberg, IJsbaanstr. 8, Denekamp; A.F.Kamp-huis, Ottershagenweg 33, Lattrop-Breklenkamp; mw.B.Heinink-Broenink, Lattropperstr. 28, 7591 PJ Denekamp; E.Smoes, Brekkelerveldweg 6, 7635 LR Lattrop-Breklenkamp; mw.Tamas-Klaassen, Bromeliastr. 41, 7591 XX Denekamp; mw.J.H. Hulskotte-Klaassen, Willem Wegewartstra. 7, 7591 TZ Denekamp; mw.A.Korf-Mensink, Nieuwenhuizerstr. 17, 7574 ZH Oldenzaal; J.Oude Elferink, T.van de Borchstr. 2, 7591 TS Denekamp; H.P.Hiemstra, Chrysantstr. 5, 7591 XM Denekamp; mw.A.Riesthuis, Aronskelkstr. 22, Denekamp; W.J.Rikhof, Aronskelkstr. 17, Denekamp; A.Hampsink, Mr.Muldersstr. 49, Denekamp; mw.R.R.Krijnsen-Maseland, Averhofstr. 14, Denekamp; J.H.M.Velthuis, Lange Voor 14, Denekamp; mw.H.M. Groeneveld, Beuningerstr. 74, Beuningen; H.F.Pikkemaat, Ane-moonstr. 8, Denekamp; R.G.J. Bakker, Hoflaan 41, Wassenaar; E.F.J.Wasman, Rammelbeekweg 16, Denekamp.

J.Zanderink.

NIEUWE AANWINSTEN

Het afgelopen kwartaal zijn de volgende boeken bij de bibliotheek gevoegd.

Wetenswaardigheden betreffende kasteel Rijnhuizen en omstreken voor zover zij bekend waren op 1 december 1963.
nr. 725.

De Kerkgeschiedenis van Albergen en omstreken.
nr. 726.

Nederland, ons aller tuin, Twente.
nr. 450.

75 Jaar zusters Francisca-nessen in dorp Denekamp, kro-

niek (1987).
nr. 451.

Fabriekslevens.
nr. 452.

Werken aan heemtuinen, achtergronden, aanleg en educatie.
nr. 453.

St.Franciscus, voorlichtingsboekje bejaardentehuis Ootmarsum.
nr. 454.

Het waddenboek.
nr. 455.

Nazi-hel.
nr. 457.

Vriendenboek, 25 jaar cultu-rele Raad Overijssel.
nr. 458.

Overijssel in Roman and Early Medieval Times.
nr. 459.

Beheersrichtlijnen ten behoe-ve van het landgoed Singraven.
nr. A.546.

Bibliografie van Overijssel 1951-1980.
nr. A.547.

Index op hypotheekakten 1766-1773, gerigt Ootmarsum.
nr. A. 98.

Index met veldnamen.
nr. A. 99.

Index op testamentaire akten gerigt Ootmarsum 1759-1801.
nr. A 100.

Index trouwboek Denekamp-Ootmarsum (op voornamen).
nr. A 101.

Hypotheekakten Gerigt Ootmarsum. (1776-1781).
nr. A 102 a.

Index over Versettingen (1773-1776).
nr. A 102b.

D.Asma-ten Broeke.

WERKGROEP BOERDERIJEN-ONDERZOEK

In 't Onderschoer 4/1987 hebt u kunnen lezen over de start van de werkgroep Boerderijen-onderzoek. Met het verschijnen van 't Onderschoer nr.2/1988 loopt voor onze werkgroep het seizoen 1987/1988 bijna ten einde; de laatste bijeenkomst is gehouden op 13 juni 1988. Er bestaat tot 19 juli 1988 nog de mogelijkheid onze werkavonden op dinsdag te bezoeken.

Er zijn in het afgelopen seizoen in totaal acht bijeenkomsten geweest. Deze avonden zijn hoofdzakelijk gebruikt om te bepalen op welke wijze wij het onderzoek kunnen uitvoeren.

De wekelijkse werkavonden zijn ervoor bedoeld om de noodzakelijke gegevens te verzamelen. Voor dit doel hebben wij tevens enkele bezoeken gebracht aan het gemeente-archief van Denekamp.

Door verschillende oorzaken is het aantal werkgroepleden enigszins teruggelopen. Wij kunnen daarom best nog wel enkele mensen gebruiken die actief willen meehelpen. Hebt u belangstelling, kom dan gerust eens kijken of praten op een dinsdagavond in 't Heemhoes.

Na de vakantie starten wij het nieuwe seizoen op maandag 19 september 1988 om 19.30 uur in 't Heemhoes.

H.No]ten.

HUISZWALWONDERZOEK

Zoals u uit diverse persberichten hebt kunnen opmaken is in 1987 een flink aantal huiszwaluw-nesten in Twente geteld. Ook rond Denekamp zijn heel wat nesten ontdekt. In een gebied van 6200 ha waren dat er

139. Het zou leuk zijn dit in 1988 nog beter te doen door een groter gebied te onderzoeken. Hiervoor is de medewerking van de Heemkundeleden nodig. Wie in juni-juli nesten weet te zitten van deze soort wordt verzocht dit aan mij door te geven.

U kunt de vogel gemakkelijk herkennen doordat hij in tegenstelling tot de "gewone" zwaluw een opvallende witte stuit heeft. Bovendien bouwt hij zijn nest (een ronde bol gedroogde modder) tegen de gevel van een gebouw, liefst tegen een windveer. De gewone (boeren)zwaluw bouwt zijn nest binnen.

H.A.Meek
de Plevier 7
7591 JJ Denekamp.
(05413) 3095.

NATUURCLUB

"De jeugd heeft de toekomst". Met dit gezegde in de gedachten meende de werkgroep Flora en Fauna een initiatief van het Vledderhoes in Denekamp te moeten steunen. Men wilde daar iets aan de natuur doen met kinderen van acht tot twaalf jaar. De inmiddels gestarte natuurclub kent twaalf deelnemers en een wachtlijst(!) van vijf toekomstige deelnemers.

Het doel van de natuurclub is hun enthousiasme nog groter te maken, hen te leren kijken en hen te leren herkennen wat er zoal in de natuur voorkomt. Elke woensdagmiddag, van vier tot vijf wordt er aandacht besteed aan o.a. planten, vogels, bomen en insecten. Wij zouden dat natuurlijk het liefst steeds buiten doen, maar dat lukt helaas niet elke keer.

U begrijpt dat de werkgroep op deze manier eigenlijk ook haar eigen toekomst "zeker stelt".

H.A.Meek.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Deze keer is er weinig nieuws te melden uit onze werkgroep. Elke maand, op de tweede maandag, zijn de gebruikelijke bijeenkomsten gehouden.

De werkavonden op de dinsdagen zijn tot nu toe nog niet zo'n succes; ze worden nog niet best bezocht, maar hopenlijk verandert dit nog.

Er hebben weer enkele gesprekken plaats gehad met wat oudere Denekampers of oud-Denekampers, die op cassetteband zijn vastgelegd.

We zoeken ook nog steeds mensen die hun oorlogsherinneringen of slechts een klein gedeelte ervan, willen opschrijven of vertellen voor een boekje dat in 1990 zou moeten verschijnen. Hier kan elke Denekamper aan mee doen, de enige voorwaarde is uiteraard dat hij of zij de oorlog bewust moet hebben meegemaakt. Het hoeven geen opzienbarende gebeurtenissen te zijn geweest of lange verhalen te zijn, die u noteert of kunt vertellen. Wij hebben lijsten met bepaalde punten opgesteld, die u wellicht op een idee kunnen brengen. Deze lijsten zijn voor serieuze belangstellenden te krijgen bij ondergetekende.

H. Asma.

EXCURSIES WERKGROEP FLORA EN FAUNA

In de maand juli van dit jaar zijn door de werkgroep Flora en Fauna drie excursies gepland.

Dinsdag 14 juli 1988 een wandelexcursie naar Lomanskamp aan het kanaal Almelo-Nordhorn. Vertrek 19.30 uur vanaf de Watermolen van Singraven.

Zondag 17 juli 1988 is er een excursie met de fiets naar 't

Arboretum Poort Bulten in De Lutte.

De heer H. Zengerink zal in De Lutte de excursie verzorgen. Vertrek 14.00 uur vanaf 't Heemhoes in Denekamp.

Dinsdag 26 juli 1988 een wandelexcursie naar de Hoge Haer aan het kanaal Almelo-Nordhorn. Vertrek: 19.30 uur vanaf hotel Bekhuis aan het kanaal in Denekamp.

W.A.J. Nijhuis.

KINDERUITWISSELING METELEN - DENEKAMP

Evenals voorgaande jaren is er dit jaar in samenwerking met de Stichting Gemeenschapswerk weer een uitwisseling met kinderen uit Metelen en Denekamp. Op woensdag 27 juli a.s. gaan Denekampse kinderen met de bus naar Metelen, terwijl de kinderen uit Metelen op donderdag 18 augustus daaropvolgend in Denekamp worden verwacht.

Nadere bijzonderheden over aanmelden e.d. worden via de krant bekend gemaakt.

H. Boink.

BEDANKT

De afgelopen periode zijn de volgende schenkingen ontvangen, waarvoor hartelijk dank.

- * Van de heer Mensink te Denekamp een oude kaart van Ootmarsum e.o.
- * Van de heer G. Goorhuis te Denekamp een map nalatenschap joodse inwoners Denekamp.
- * Van pastor Heuven te Denekamp vijf foto's verwisselen Mariaklok + een van interieur St. Nicolaaskerk.
- * Van mevr. Jonkman te Dene-

kamp drie woordenboeken en een Bosatlas uit 1922.

- * Van de heer F.Vonk uit Latrop een schoolfoto uit Beuningen 1903.
- * Van mevr.A.Jogems te Denekamp drie schoolfoto's Paus Johanneschool.
- * Van de heer Derkman te Berghum een boek 'Nazihel'.
- * Van mevr.van der Woude uit Noord Deurningen een foto met o.a. Bertha Salomons.
- * Van de heer Borgman te Denekamp enkele nummers van het tijdschrift 'Genealogie Twente' en van 'Gens Nostra'.
- * Van de dames Mulders te Denekamp oude boekjes en bidprentjes.
- * Van de heer Nijhuis te Denekamp twee boeken.
- * Van de heer Schopbarteld te Denekamp een boek.
- * Van mevr.Mensink te Denekamp vijf foto's en vele bidprentjes.
- * Van mevr.Nijhuis-Sligman te Denekamp diverse kerkboeken en een doopjurkje.
- * Van de heer Eertman te Denekamp een klompenmakersmes.
- * Van fam.Dingeldein te Denekamp twee boekjes van W.H. Dingeldein.
- * Van burgemeester Norbart te Denekamp een jaargang tijdschriften over Zwolle.
- * Van mevr.Boink-Wagenvoort te Denekamp een oude trapnaaimachine.

D.Asma-ten Broeke.

OPEN MONUMENTENDAG 1988

In navolging van 1987, toen voor het eerst de landelijke Open Monumentendag plaatsvond, is er voor dit jaar weer een Open Monumentendag. De gemeente Denekamp doet

hieraan weer mee. Het vorig jaar opgerichte Plaatselijk Comité organiseert deze open dag, welke plaatsvindt op zaterdag 17 september 1988. Vele monumenten en andere daarvoor in aanmerking komende objecten zullen die dag vrij toegankelijk zijn om te bezichtigen. Onze Stichting is ook weer gevraagd medewerking te verlenen hetgeen wij graag doen. 't Heemhoes zal die dag van tien tot vijf uur voor ieder vrij toegankelijk zijn. Er worden enkele activiteiten ontwikkeld.

H.Boink.

EEN MONUMENT VOOR MEESTER DINGELDEIN

Schreven we in het vorige Onderschoer over de beide comités die zijn gevormd om het monument voor Dingeldein tot stand te brengen en over de plaats waar het komt te staan, namelijk het plantsoentje in de Van der Heijdenstraat op de hoek van de Wiptoen voor het geboortehuis van Dingeldein. Deze keer kunnen we verdere bijzonderheden mededelen. Op de eerste plaats is de kunstenaar bekend die het borstbeeld van Willem Dingeldein zal vervaardigen. Het is mevrouw Van Eijl uit Enschede, die er inmiddels al mee bezig is. Mevrouw Van Eijl is geen onbekende in Twente, want op verschillende plaatsen staan werken van haar, ondermeer het borstbeeld van Staring in Losser. Het wordt, zoals reeds gezegd, een borstbeeld, uitgevoerd in brons, dat op een steen sokkel geplaatst wordt. De totale hoogte wordt 1,70 à 1,80 meter. De onthulling vindt plaats op vrijdag 7 oktober 1988 en zal geschieden door burgemeester Mr.J.G.Norbart, die daarmee één van zijn laatste officiële handelingen als burgemeester van Denekamp zal

verrichten. Verder is het de bedoeling dat op dezelfde vrijdagmiddag een boek van en over meester Dingeldein wordt gepresenteerd en de expositie over hem, in het koetshuis van het museum Huize Keizer, wordt geopend. Deze expositie zal worden opgezet en ingericht door de werkgroepen "geschiedenis" en "exposities" van de Stichting Heemkunde. Het plantsoentje, waar het monument komt te staan, zal wat worden aangepast en waarschijnlijk zal er een zitbank komen te staan. Maar wat er ook verandert, de oude boom zal er blijven staan en daarmee zou Dingeldein zeker instemmen. Van de verdere ontwikkelingen rond het monument, het boek en de tentoonstelling, houden we u-via de krant- op de hoogte.

H.Asma.

MEI 1938: JOODSE VLUCHTELINGEN ONGEWENSTE ELEMENTEN

Het is dit jaar precies vijftig jaar geleden dat joodse vluchtelingen "ongewenste elementen" werden genoemd door Nederlands minister van Justitie, Goseling, in zijn op 7 mei 1938 uitgevaardigd besluit om met onmiddellijke ingang vluchtelingen aan de grens te weren. Zelfs bezit van voldoende geld kon geen reden zijn vluchtelingen toe te laten. Gelukkig was de houding van het Nederlandse volk in het algemeen anders dan het officiële regeringsbeleid. Ondanks dat binnenkomen van onze grenzen voor vluchtelingen eigenlijk al vanaf 1934 niet kon is het juist aan die houding van de bevolking te danken dat zo'n 40.000 Duits-joodse vluchtelingen ons land konden bereiken, zij het dat ze niet altijd bepaald hartelijk werden ontvangen. Het politieke klimaat in ons land was daarvoor

niet bijzonder aangenaam. Vluchtelingen werden gewoon beschouwd als politiek gevaar. Er was toen nog geen regeling voor asielzoekers, hoewel ook dat natuurlijk nu ook niet de oplossing is.

Sinds de Kristalnacht in 1938 was de situatie in Duitsland vooral voor joden nog ernstiger geworden, zo niet onhoudbaar, waardoor de vluchtelingenstroom toenam. Er werden vluchtelingencomité's opgericht. Uit een brief van Abr. Suskind ('t Heerke), gericht aan de burgemeester van Denekamp, waarbij deze onderdak biedt aan de kinderen Lisa en Cillie de Vries uit het Duitse Leer (kinderen van zijn zwager), blijkt o.m. dat de vader van deze kinderen tijdens de vervolging gearresteerd is en is weggevoerd. "Waar hij op het ogenblik verblijft is niet bekend", aldus Suskind, die verder schrijft dat het huis totaal vernield is en dat de kinderen dakloos zijn en zonder middelen van bestaan. In deze periode zijn ook de kinderen Julche en Siegfried Süsskind uit Neuenhaus als vluchteling ondergebracht in Denekamp bij respectievelijk D.S. ten Brink en I.Suskind.

Rond deze tijd is ook het vluchtelingenkamp Westerbork opgericht, waarvoor de Nederlandse regering geen cent heeft bijgedragen. Het kamp is gebouwd met geld afkomstig voornamelijk van collectes van het Hulpcomité voor joodse vluchtelingen, waaraan veel Nederlandse joden geld gegeven hebben. Toen nog niet wetend dat ze daarmee eigenlijk de barakken financierden, waarin men later terecht zou komen om van daaruit te worden afgevoerd naar de gaskamers. Elke dinsdagmorgen vertrok weer de trein vanuit Westerbork naar Auschwitz.....

In de volgende aflevering van 't Onderschoor wordt aan de opvang van deze joodse vluchte-

lingen in ons grensgebied een artikel gewijd.

H.Boink.

AL VAST NOTEREN

De najaarsbijeenkomst van onze Stichting vindt plaats op 14 november 1988 in Zalencentrum Knippers te Denekamp en begint om acht uur.

De avond zal verzorgd worden door de heer Schlüter die "Spookverhalen" vertelt.

H.Boink.

MUSEUM HUIZE KEIZER

het museum voor de restauratie

In het museum is deze zomer een kleine overzichtstentoonstelling, waarop te zien is hoe het pand van de dames Keizer -zoals het in de volksmond heet- eruit zag voor dat in 1974 met de restauratie werd begonnen.

schenken en bruikleen

Het museum ontvangt zo nu en dan wel eens goederen, welke geschonken worden of in bruikleen gegeven worden. In enkele gevallen kunnen ze een vaste plek in het museum krijgen. In andere gevallen worden ze voorlopig opgeslagen in depôt. Het is eigenlijk jammer dat de bezoekers niet kunnen zien wat mensen zoal afstaan aan het museum om daar bewaard te blijven. Daarom wordt vanaf deze zomer in een vitrine in de museumwinkel wisselend een of meer van de ontvangen stukken uitgesteld. Het brengt de bezoeker wellicht ook nog op een idee.

van gewas tot gewaad

De zomertentoonstelling in het museum heeft als titel meegekregen "Van Gewas tot Gewaad", en is georganiseerd door de werkgroep Activiteiten en Organisatie van het museum. De werkgroep heeft hierbij medewerking gekregen van enkele musea en andere instellingen in de regio alsmede van particulieren, die zo welwillend waren tijdelijk materiaal af te staan. De tentoonstelling geeft inzicht in de ontwikkeling van de textielfabricage in Denekamp en omgeving, van huisnijverheid tot fabrieksmatige verwerking van garens tot eindproduct. Wist u bijvoorbeeld dat de destijds Almeloze textielfabrikant Hedeman oorspronkelijk is begonnen in de gemeente Denekamp?

De tentoonstelling loopt gedurende de maanden juli en augustus en is vrij te bezichtigen tijdens de openingsuren van het museum ma/vrij 9-12, 14-16; zo 14-17 uur.

H.Boink.
(Coördinator museum Huize Keizer).

Een woord van bemoediging kan een smeulende energie tot een laaiend vuur brengen.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Gezonde dieren hebben geen last van de winter. (Tub. 6-2).

De Meylings brouwen vele eeuwen Hengelo-bier. (Tub.+Tw. 6-2-1988).

Opvallende groei heemtuinen in Overijssel. (Tub.8-2-'88).

Vele boeiende voorwerpen in het Rijksmuseum Twente. Expositie over leven en dood in pré-historie. (Tub.11-2-1988).

Drie nieuwe inventarissen ontsluiten Overijsselse historie. Notarieel archief voer voor stamboom-onderzoekers. (Tw.C. 13-2-1988).

Eerst de merklap af, dan pas trouwen. Een artikel n.a.v. een expositie van merklappen en letterdoeken in Markelo. (Tw.C. 13-2-1988).

Uniek archief van de hervormde gemeente Losser in bewaring in het Rijksarchief Zwolle. (Tub. 13-2-1988).

Een bisschopsgraf in de St. Lebuïneskerk in Deventer. (Tw.C. 13-2-1988).

Drentse heideschapen grazen in Roderveld, tussen Oldenzaal en Denekamp. (Tub.22-2-1988).

In Overijssel broeden 400 paar buizerds. (Tub.23-2-1988).

Acht soorten roofvogels aangetroffen in Overijssel. (Tw.C. 24-2-1988).

Bijzondere expositie over vrede van Westfalen in de Friedenssaal van het raadhuis in Münster (van 10-3 tot 30-10-1988). (Tw.C.24-2-1988).

Dialectgebruik niet nadelig voor leren van Nederlands. (Tw.C. 27-2-1988).

Jubilaris Eijken, 25 jaar in dienst van het archief in Zwolle, zag het Rijksarchief ontwikkelen tot modern bedrijf. (Tw.C. 27-2-1988).

Bloemen en planten, bijgeloof en waarheid. (Tw.C.1-3-1988).

Mariaklok als monument bij St. Nicolaastoren, verankert op zandstenen sokkel. (Tub.2-3+ Tw.C. 9-3-1988).

Expositie foto's Ben van der Maas in museum Huize Keizer. (Tub.5-3; Nieuwsbl.8-3 en D.W. 24-2-1988).

IJstijd-wolf had tot 1845 nog opvolgers. (Tub.12-3-1988).

Expositie in Palthe-huis: Uit de huiskamers van Oldenzaal. (Tw.C. 17-3+1-4 en Tub.31-3).

Kanovaarders en -verhuurders bepleiten openhouden van de Dinkel. (Tw.C.17-3-1988).

In de rubriek Vespertied: Rijksmuseum Twenthe, opslagplaats van Twente's verleden. (Tw.C. 19-3-1988).

De sluiting van het Menko-van Dam-huis in Enschede is geen toeval; joods leven in Oost-Nederland lijkt een stille dood te sterven. (Tw.C. 19-3-1988).

Twents poelenproject is voorbeeld voor Overijssel. (Tw.C. 22-3-1988).

Een serie van drie verhalen over een Engelandvaarder, die een bombardement op Oldenzaal moest uitvoeren. Een bombardement dat Oldenzaal verwoest had kunnen hebben, maar dat door bepaalde omstandigheden niet doorging. (Tub. 21-3 t/m 23-3-1988).

Reddingsplan voor vuil Lonnekermeer. (Tub. 23-3-1988).

Lessen-serie over de historie van Enter. (Tub.26-3-1988).

Vlaamse gaaien in ons land weer in opmars. (Tw.C.29-3).

Klöpkeshoes, waardevol monument en juweel in ere hersteld (denekamp). (Tw.C.+Tub. 28-3; Tw.C.14-3 + D.W. 30-3).

Hongerpanelen van Everhard Jans in Grote Kerk in Almelo als voorbereiding op het paasfeest. (Tub. 29-3 en 30-3).

Wandelmapje met dertig nieuwe routes door Twente. (Tw.C.31-3+ 5-4; Tub.31-3-1988).

Ereboog bij trouwerij geen algemene traditie. (Tub.31-3).

Archief havezathe Herinckhave (Fleringen) ontsloten. (Tub.1-4-1988).

Zon lokt vele duizenden naar aloude Twentse paasgebruiken. Paastradities springlevend. (Tw.C.+ Tub.5-4-1988).

Borne had eens een haven en 129 bezitters van een hondenkar. (Tub. 5-4-1988).

Twents bolwerk van de huiszwaluw brokkelt af. (Tub.6-4).

Landschappenzaal in Natura Docet, Twentse historie in vogelvlucht. (Tw.C.8-4-1988).

Honderden vlinders in het museum te Enschede. (Tub.8-4).

Vanaf 8-4-1988 op de vrijdag kerknieuws-pagina van de Twentsche Courant een evangelie in het Twents van Vloedveld. (Tw.C.8-4-1988).

Reuzenhert zwierf eens over toendra van Oost-Nederland. (Tub.9-4-1988).

"Kreenk vuur de Twentse Sproak" organiseert 42ste kerkdienst in dialect op beloken pasen (10 april) in Vasse. (Tw.C. 9-4-1988).

Open huis musea trekt duizenden tijdens nationaal museumweekeinde (o.a. ook museum Huize Keizer en 't Heemhoes). (Tw.C. 11-4-1988).

Het gaat goed met de Overijsselse molens. (Tw.C.12-4).

De Stichting Coördinatie Landschaponderhoud Overijssel houdt een thema-dag over boerenerven. (Tw.C.12-4-1988).

Vuilnisbakken in het bos doen meer kwaad dan goed. (Tw.C. 12-4-1988).

Vernielingen aan graven bekende Denekampers op oude hervormde begraafplaats (te Denekamp.). (Tw.C.14-4-1988).

Werk van de schilder J.Men-sink in museum Huize Keizer. (Tw.C. 16-4-1988).

H.Asma.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

De heer H.A.G. Mensink te Denekamp liet ons het volgende weten.

"Elke keer, als ik het Onder-schoer ontvang, is het eerste wat ik doe, kijken op pagina 1, bij de rubriek "n woord van te veurtn". Daar is iedere keer weer een andere afbeelding te zien in het raam, wat er afgebeeld is. Ik vind dat erg grappig, maar vraag me wel af, hoeveel lezers in de gaten hebben dat er in elk Onderschoer een andere afbeelding is te zien. Overigens lees ik het hele Onderschoer van A tot Z en vind het altijd weer zeer interessant."

Dergelijke reacties zijn voor de redactie natuurlijk aardige steuntjes in de rug. Bedankt.

Ons mede-redactielid H. Asma zorgde voor de volgende kroniek

Op 14 januari 1888 stond het volgende bericht in de krant: "De gemeenteraad van Tubbergen heeft benoemd tot onderwijzer

te Langeveen G.H. Sekhuis, thans onderwijzer te Beuningen."

Op 16 januari 1888: "De gemeenteraad van Denekamp benoemt tot onderwijzer aan de school te Lattrop J.H. Molendijk te Losser en aan de school te Groot Agelo T.H. Lamers, thans te Haaksbergen, beide op een jaarwedde van f.450,-."

Op zaterdag 28 januari 1888: "Uit Tiggeltje (moet zijn Til-ligte H.A.) gemeente Denekamp wordt aan de Twentse Courant gemeld: Sedert lang liep hier het gerucht dat het in de oude school spookte. Elke avond zag men er een licht branden, zonder dat zich iemand in de school bevond, terwijl de deur goed gesloten was. Dit gerucht vond te eerder geloof, toen oudjes van dagen begonnen te verklaren, dat er zich voor jaren in die school een onderwijzer van het leven had beroofd. Voor enige dagen kwam zulks weder ter sprake, toen een heer uit Denekamp zich alhier bevond. Deze beloofde f.100,- voor de armen te zullen betalen, indien er zich iemand in de school begaf en hem overtuigde, dat er werkelijk een licht brandde. Iemand wist

zich daarop door het raam den toegang te verschaffen en bij onderzoek bleek dat het licht van een ander huis in de school schemerde. Sedert dien tijd is het spook verdwenen."

Op 8 februari 1888: "Denekamp, Op Maandag 30 Januari j.l. werd er in 't Hotel de Zwaan alhier door den heer burgemeester eene vergadering belegd ten einde een plan te beramen op welke wijze de algemeene armen zouden bedeeld worden. Niettegenstaande de opkomst klein was, waren er 6 heeren, die 2 aan 2, de taak op zich namen om eene collecte te doen, die eene som van f.131,- opbracht, waarvan Zaterdag j.l. de eerste bedeeeling bestond uit brood, spek en turf".

Op 29 februari 1888: "Zaterdagavond omstreeks 11 uur werd de landbouwer G. in de buurtschap Beuningen, gemeente Losser, uit zijn eerste slaap gewekt door het geknetter van vlammen. In een oogwenk stond het geheele huis in lichter laaie. Aan het redden van den inboedel viel haast niet te denken. 3 Varkens, 2 kalveren en eenige kippen kwamen dan ook in de vlammen om. Men noemt de oorzaak van den brand onbekend; huis en inboedel waren verzekerd."

Op zaterdag 3 maart 1888: "Denekamp 26 Februari. Algemeen leert men thans lezen en schrijven. Dat nog niet allen aan die weldaad zijn deelachtig geworden, bleek voor eenigen tijd. Een boerenzoon kwam bij een buurman en vroeg, of er nog wat nieuws in de courant was die voor het raam lag. Men gaf hem de vrijheid om te lezen. Onze vriend nam het blad op 't hoofd in de handen (op de kop H.A.) en begon schijnbaar te lezen. Dat hij een gek figuur maakte is zeker".

Op woensdag 14 maart: "Uit Denekamp wordt ons d.d. 12 dezer geschreven: Het water is hier op het ogenblik zoo hoog, dat verscheidene menschen, die aan deze zijde van het nieuwe kanaal "Almelo-Nordhorn" wonen, het water in huis hebben.

Een kleine boer genaamd J. Pierik wonende vlak aan den Ootmarsumsche weg, kan heden reeds niet meer dan gewapend met groote waterlaarzen, bereikt worden. De koeien staan op hooge hoopen stroo en de vrouw en kinderen moeten in de bedstede blijven, daar in het huis meer dan anderhalve voet water staat. Voorwaar een treurige toestand van het nieuwe Kanaal. Naar wij hopen zal de toestand beter worden, doch de hooge waterstand heeft nu reeds aan vele menschen groote schade berokkend; het schijnt dat het water geen voldoende uitweg heeft. Vele menschen bewegen zich langs den Kanaaldijk, om een en ander in oogenschouw te nemen".

Het is misschien geen gek idee om een dergelijke kroniek zo af en toe in deze rubriek op te nemen.

Van ons mede-redactielid W.A.J. Nijhuis ontvingen we de volgende bijdrage over "klootschieten of kogelwerpen?".

"De oude klootschietterssport werd vroeger in vele delen van ons land beoefend. Ook de benaming "klootschieten", waaraan sommigen de laatste jaren door een tekort aan historisch en taalkundig inzicht aanstoot nemen, is al eeuwen goed Nederlands. Wanneer we de grote Van Dalen er op naslaan dan lezen we letterlijk: 'Klootschieten, het spelen met de kloot, een volksspel in Twente. Dit zeer oude spel wordt niet alleen in Twente gespeeld, maar ook in een klein deel van de Gelderse Achterhoek. Evenzo in Oost Friesland (Jever, Aurich en Sleswijk-Holsstein). Zij noemen hun spel "Bosseln." Ook in Ierland wordt dit spel beoefend. Daar noemen ze het "Bowling".

Hoe oud deze prachtige sport is is moeilijk te achterhalen.

Maar we kunnen rustig aannemen dat het al eeuwen oud moet zijn. Meer dan een eeuw geleden beoefende mijn vader deze sport al. Zelf heb ik deze mooie sport ook jaren bedreven. Door de eeuwen heen heeft het altijd de naam klootschieten of klootsmietn gedragen. Deze naam verdient het ook te behouden. Laten we als Twentenaars trots zijn op onze taal en ons niet schamen voor het mooie Twentse woord klootscheatn. Nergens heerst meer enthousiasme voor deze prachtige sport dan in Twente.

Deze volkssport werd vroeger alleen door mannen bedreven, maar de laatste jaren komen ook de vrouwen in het geding. Tal van vrouwen teams zijn opgericht, zelfs hier en daar begint de emancipatie gestalte te krijgen in gemengde teams. Regelmatig kun je de stoere dames op de kloot schietersbaan aantreffen en ze doen vaak niet onder voor de mannen. Dat de kloot schieters sport een prachtig en boeiend spel is behoeft geen betoog. Dit blijkt wel uit het feit dat de in Twente vertoefende vakantiegangers bijna dagelijks met deze sport bezig zijn, zowel mannen als vrouwen.

Het is niet ondenkbaar dat kloot schieten na verloop van enkele jaren tot een betaalde sport uitgroeit, want dit jaar worden de Europese kampioenschappen gehouden in West Duitsland. Hiervoor wordt momenteel door verschillende clubs hard getraind. Zelfs de kloot schieters vereniging Lattrop-Breklenkamp heeft hiervoor in 1987 al een topspeler aangekocht uit de Bondsrepubliek Duitsland. Sindsdien is hun kast al met vele bekens verrijkt. Zowel de naam van de speler, alsmede het bedrag waarvoor hij werd aangekocht, is lange tijd geheim gehouden. In een klein cafeetje, in de buurt schap Breklenkamp, luisterden we een gesprek af tussen enkele kloot schieters. Toen

bleek ons dat de speler afkomstig was uit het Duitse plaatsje Lage. Deze topspeler, zijnde een agrariër, bleek te zijn aangekocht voor één voer knollen, jaarlijks te voldoen vóór 15 december."

Wellicht maakt zich de international nog eens bekend. We zijn benieuwd.

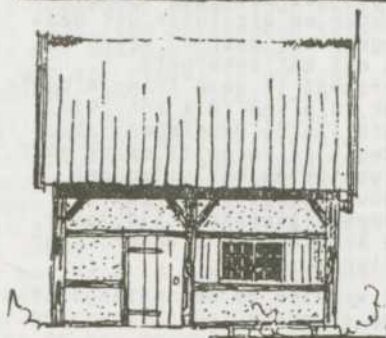
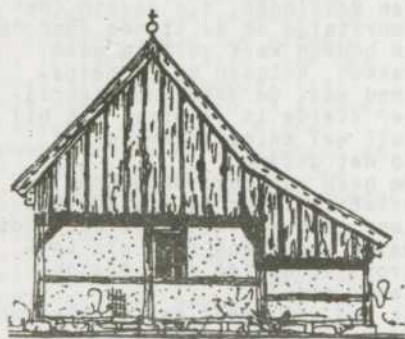
De heer H. Asma schrijft tot slot nog het volgende. "In 't Onderschoer 1987, nr. 1, in het artikel "Uit Denekamps-Kerkgeschiedenis" (blz. 46/47) wordt verteld dat reeds vóór 1900 werd gedacht aan de bouw van een nieuwe R.K. kerk in Denekamp of vergroting van de bestaande. In verband hiermee is er sprake van een brief, welke afkomstig was van een inwoner van Beuningen, die daarin toen voorstelde om de stenen voor de te bouwen kerk zelf te gaan bakken, hetgeen kostenbesparend was. De onbekende schrijver stelde in de brief dat hij zelf wel enige ervaring had op dat gebied. De naam van deze onbekende briefschrijver is inmiddels bekend geworden. Het was de grootvader van Frans Vonk uit Lattrop, zo deelde deze ons onlangs mee. Ik had wel reeds het sterke vermoeden dat het deze schoolmeester en uitvinder uit Beuningen was, maar nu weten we het dus met zekerheid. Overigens is deze Frans Alberts Vonk, die van 1874 tot 1910 hoofd van de Beuninger school geweest is en op 13 maart 1927 is gestorven een bijzonder figuur geweest, waaraan we binnen afzienbare tijd zeker een artikel in 't Onderschoer zullen wijden".

Dat wachten we met belangstelling af.

Samenstelling: H. Boink.

Klöpkeshoe op erve Peter in de buurtschap Berghum in vervallen toestand.

In 1988 is dit Klöpkeshoe uit Berghum herbouwd naar tekening van architect Gerh. Busscher uit Denekamp.

Klöpkeshoe aan de Johanninksweg in Noord Deurningen. Stond voor 1954 bij erve Gras-hof in Noord Deurningen.

UIT DENEKAMPS KERKGESCHIEDENIS (XIV)

Nu in de buurtschap Berghum, onder Denekamp een klöpfeshoes opnieuw is opgebouwd, leek het ons goed om iets over deze vrouwen van vroeger te vertellen. Over klopjes in het algemeen, over klopjes in Twente maar vooral over de klopjes die vroeger in onze gemeente Denekamp en de parochie van de H Nicolaas te Denekamp hebben geleefd en gewerkt.

een klöpfeshoes

Allereerst enkele bijzonderheden over bovengenoemd klöpfeshoes. Dit stond oorspronkelijk op het erve Haafkes in Berghum en is ongetwijfeld jarenlang door kloppen bewoond geweest. In de vorige eeuw werd er een schaapskooi tegen aangebouwd en "Schoapn-Peter", zoals Haafkes ook genoemd werd, bracht er zijn schapen in onder. Door dit aanbouwsel wist vroeger bijna niemand meer wat de oorspronkelijke aard van het gebouwtje was.

In 1970, toen het huisje zou worden afgebroken, is het door de Denekampse VVV aangekocht. Vervolgens is het opgemeten en zijn er tekeningen en schetsen van gemaakt. Na de afbraak zijn de verschillende delen genummerd en gemerkt, welke vervolgens werden opgeslagen op de gemeentewerf van Denekamp.

Dit is het tweede gerestaureerde klopjeshuis in de gemeente Denekamp. Aan de Johanninksweg in Noord Deurningen staat al sinds 1954 het van het erve Grashof afkomstige en tot kapel ingerichte klopjeshuis, dat de aanduiding "Maria-Cloese" meekreeg.

Tot in het jaar 1950 stond er nog een klopjeshuis praktisch midden in het dorp Denekamp, namelijk aan de Van der Heijdenstraat als afsluiting van de tuin van de familie Wagenvoort. Wij, als buurtkinderen hebben heel wat uurtjes spelend doorgebracht in dat oude vervallen vakwerkhuisje waar Jan Wagenvoort, als ik me wel herinner, zijn aardappelen en bieten bewaarde als het niet al te hard vroom.

klopjes

Nu over de klopjes zelf. In een encyclopedie worden ze kloppen, cloppen, geestelijke dochters, kwezels of Jezuïetessen genoemd. "Het waren", zo vervolgt de uitleg "Rooms-katholieke vrouwen, die in de tijd van de Nederlandse Republiek (1588-1798), toen vrijwel alle kloosters waren opgeheven, de priesters dienden en deze in hun verschillende activiteiten bijstonden. Zij leefden of in hun familie of met enkelen samen of ook in grotere vergaderingen of in begijnhoven. Zij leefden wel eens onder een regel, die echter geen geloften inhield. Zij hadden ook geen uniforme kleding. Hun levenswijze geleek veel op die van de latere actieve vrouwencongregaties. Ze stonden praktisch onder de leiding van de priester, die zij bijstonden en werden wel eens gekeld om hun babbelsucht of een te vrije verhouding tot de priesters.". In het algemeen echter werden klopjes door de geestelijke overheid en door het volk zeer geacht. In de moeilijke jaren van katholiek Nederland hebben ze veel bijgedragen tot de handhaving en verbreiding van het Rooms katholieke geloof. Het instituut verdween in de 19e eeuw. De naam "klopje" is nog niet afdoende verklaard. Tot zover de verklaring in de encyclopedie.

In het Twents woordenboek van Dijkhuis lezen we dat "klöpkes" ongetrouwde vrouwen waren, die een half kloosterlijk leven leidden en godsdienstonderricht gaven aan kinderen. In de tijd van de schuilkerken klopten ze in het geheim bij de katholieken aan om te zeggen waar en wanneer een mis zou worden gelezen."

Over hoe deze vrouwen, die wel devota of regelzuster werden genoemd, aan de naam kloppe of klopje kwamen, is men het nog niet eens. Sommigen denken vanwege het kloppen op ramen en deuren, wanneer er een godsdienstoefening zou plaatsvinden in de tijd van de reformatie. Anderen beweren dat de naam al van vóór de kerkhervorming dateert en dat de naam zoiets zou betekenen als aanklopers aan de hemeldeur.

Rovenius, vicaris-generaal van het bisdom Deventer omstreeks 1606 en daarvoor werkzaam in Twente, noemde ze zo of in het latijn Coeli pulsatrices.

Leden van kloosterorden legden en leggen bijna al-

tijd de geloften van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid af, de klopjes alleen een gelofte van gehoorzaamheid aan de plaatselijke pastoor en een belofte van zuiverheid. Een belofte van armoede deden ze niet, ze behielden hun eigendommen. Genoemde Rovenius verbood zelfs de belofte van armoede, maar adviseerde hun wel: "Laat de armen merken dat gij rijk zijt".

De klopjes mochten ook wel trouwen, maar waren na hun huwelijk geen klop of geestelijke dochter meer. Men vond een huwelijk van een klop toch niet normaal of fatsoenlijk.

Na 1848 - 1853 als de katholieke emancipatie zich doorzet, de bisschoppelijke hiërarchie is hersteld en de kloosters weer terug mogen komen, vervalt het instituut van de klopjes en gaan er velen over tot de Franciscanese derde orde, een orde voor leken. Van die tijd stamt de naam regelzusters voor de klopjes. Bij de terugkeer van kloosterbroeders en-zusters vervielen voor de klopjes taken als het geven van godsdienstonderwijs en bleven werkzaamheden als mutsen naaien en wassen, weven en schoonmaken over.

In Hengelo (o), waar de laatste klop in 1932 stierf, konden bakkers zich in latere tijden laten wekken door een klop.

In de meeste Twentse plaatsen hebben vroeger kloppen geleefd, bijv. in De Lutte, Losser, Borne, Hengelo (o), Enschede, Bornerbroek, Hertme, Saasveld, Tubbergen en in Denekamp. Alleen in Almelo, Enter en Vriezenveen zijn nog geen bewijzen van kun vroegere aanwezigheid gevonden.

de klopjes in de tijd van de reformatie

In 1645 vaardigden de Staten van Overijssel een decreet uit, waarin het bijwonen van de mis buiten de provincie, met name in Nordhorn, Frenswegen en de Glaan streng verboden werd, alsmede het laten dopen van kinderen door katholieke priesters. Er werden in het geheim wel godsdienstoefeningen gehouden op afgelegen boerenerven en ook kwam men wel bijeen in havezathen van katholiek gebleven Twentse edellieden. De bewoners van de huizen Breklenkamp, Borch Beuningen, Bögelscamp, Heeckeren en Saasveld" waar de paepen gedurich haar afgodendienst

oefenen met toeloop van volks uyt alle plaatsen en de cloppen schoole houden" hebben, hoewel dit in het algemeen oogluikend werd toegestaan, toch vaak van de drosten te lijden gehad. "Predikanten, ouderlingen en schoolmeesters moeten scherp acht geven op de gangen van Jezuiten, papen en kloppen", zo luidde één van de artikelen uit omstreeks 1680, die tegen de katholieken gericht waren. In een ander artikel uit die tijd lezen we dat geen kinderen de brei- en naaischooltjes van de kloppen mogen bezoeken. De overheid had toen namelijk gemerkt dat de kinderen van hen niet alleen breien en handwerken leerden, maar dat ze tegelijk onderricht werden in de "roomse godsdienst". Zodoende dit verbod, waarbij na elke geconstateerde overtreding een boete van 25 gulden volgde.

In Volthe kende men onder anderen het klopje Jenneke van Volthe, die gearresteerd en verbannen werd. In protocollen over de strafrechtzaak van de drost van Twente lezen wij: "1647 Leeverman in Volthe misse laeten doen te sijnen huise en Jenneke van Volthe van de roomsche geestelijken die men noemt cloppen, aanleiding gegeven dat die paep van die Volthebueren en Kijndt gedoopt heeft". Boete: Jenneke gebannen en Leeverman betaalt 175 gulden. "Sijnen aenbrenger heeft boeten gehad 25 gulden en 10 stuver, maakt tesamen 200 gulden en 10 stuver".

Omstreeks 1710 werd het kerkje, dat de inwoners van Rossum in Oldenzaal hadden (ze kregen in Rossum zelf pas in 1736 een eigen kerkshuur), ook bezocht door alle Oldenzaalse katholieken. Dit gebeurde omdat de Oldenzalers meenden dat hun eigen pastoor, Gerhardus Meijer, een aanhanger van het Jansenisme zou zijn. Niemand ging er bij hem toen nog ter kerke, behalve dan zes kloppen. Nadat pastoor Meijer voor de gehele parochie opnieuw het formulier van paus Alexander VIII bezworen had, gingen alle Oldenzalers gerustgesteld weer bij hem naar de kerk.

Pastoor Nieuwenhuis van Rossum, die in 1755 stierf, liet ondermeer een bepaling in zijn testament opnemen die luidde: "Dat de klopjes een tractatie in eeten en drinken, op de wijze als se tracteert worden van haar medezusters als se angenommen sien, zal gegeven worden".

In Weerselo gaven in 1870-72 de klopjes nog catechismus-

onderwijs aan de kinderen tot tien jaar. Ze droegen eenvoudige burgerkleding, zwarte rok en jak met een bonte schort; muts en halsdoek waren zeer eenvoudig zonder pauwestaartje of gekleurde linten. In de winter droegen ze een soort zwarte kapmantel. Bij het communiceren, dat haar behalve op zondag nog twee maal in de week, dinsdags en vrijdags, was toegestaan, hielden ze over de gevouwen handen een communiedoek.

H. Asma.

(wordt vervolgd).

Denekamp.

De fabrieksarbeider P., die den laatsten tijd werkzaam was in de kolenmijnen in Duitschland en Zaterdagavond thuis kwam, werd Zondagmorgen bij het aankleeden door een beroerte getroffen. De in allerijl ontboden geestelijke en geneeskundige hulp kwam echter te laat.

Zondagavond gaven de leden van Concordia een tooneel- en muziekuitvoering, welke uitstekend zijn geslaagd. Het tooneelstuk „Miskend” werd schitterend uitgevoerd. Vooral de rollen van Frans en Stevens werden meesterlijk vertolkt. Ook het muziekkoor, dat thans onder directie staat van den heer Oomes uit Enschede, verdient allen lof.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal en Omstreken
9 februari 1918.

647.	
Ingekomen:	20/6/43
Beantwoord:	5/7/43

Denekamp, 20 Juni 1940

Aan den Heer Burgemeester
van Denekamp

Ind mijn leedwesen moet ik u bij
derem kennis geven, dat de nog overgebleven
leerlingen, 7 in getal, heden van de lijst
der leerlingen van de openbare lagere school
te Denekamp zijn afgeschreven. Omstan-
digheden buiten mijn wil waren de oor-
zaak, dat de desbetreffende ouders hun kind
derom gedeeltelijk naar de Christelijke school
te Denekamp, gedeeltelijk naar de Ritserschool
te Aldermaal hebben gezonden. Derhalve
heeft mijn schoolje practisch opgehouden
te bestaan.

Met hoop de school
M. Dingeldein

De joodse kinderen gingen in Denekamp naar de open-
bare school. Nu deze er niet meer waren, bleven er
slechts zeven over, die naar een andere school gingen.

HERINNERINGEN AAN DE OPENBARE LAGERE SCHOOL TE DENEKAMP (II)

Grappig is de herinnering, die ik met me meedraag aan de zangles, eens per week. Meester leerde ons liederen uit de bundel "Kun je nog zingen, zing dan mee" van J.Veldkamp en K.de Boer, een jubileumbundel van 1923. (Uitgave P.Noordhoff-Groningen). Een beduimeld en gerafeld exemplaar heb ik altijd bewaard. "Een karretje op de zandweg reed", ach, wie kent ze nog?

Sammie, de schele, zong altijd uit volle borst. De aders aan zijn halsje zag je zwellen. Meester zwaaide met een stokje de maat, maar kon zelf niet hoog zingen. Zette hij te hoog in, dan ging 't ergens mis. Op een zomerse morgen -de ramen stonden open- zongen wij als lijsters en van de overkant klonk vanuit het slaapkamerraam, de heldere sopraanstem van mevrouw Wassink. Bij een hoge toonzet gedeelte haakte meester af maar de vrouwenstem aan de overkant sleepte ons er door. Meester kon dat blijkbaar niet verdragen en sloot abrupt het raam. Het fenomeen ouderraad en bemoeiing of steun van ouders-zijde kenden wij nog niet!

Langs de wanden van de lokalen hingen de mooie platen: Overwintering op Nova-Zembla, Pim en Mien, och, ik weet 't zo niet meer. Een groot, geïllustreerd gedicht -een poster zeggen wij nu- van Clinge Doorenbos over het kwaad van het vogelnestjes-uithalen met als titel "Jongens, afblijven".

Het aantal leerlingen was gering. Ik heb me laten vertellen, dat het aantal soms zo laag was dat er slechts een betaalde leerkracht op kon staan, maar dat Dingeldein de juffrouw dan uit eigen zak betaalde. In mijn periode was er altijd juffrouw Martha Vonk en de meester, die de klassen vier t/m zes onderwees. Juffrouw (Bets) Veldman viel in bij ziekte. Dingeldein was maagpatiënt en moest af en toe, na een maagbloeding, zes weken kuren. Hij leerde ons van alles. Naast rekenen, taal, schrijven, veel geschiedenis en aardrijkskunde. Ook natuurkunde, ja, vanzelfsprekend. Vanwege de Joodse kinderen hadden

wij woensdag de hele dag school en zaterdag -de Sabbath- waren wij vrij. Dit verschijnsel droeg waarschijnlijk ook bij aan de benaming "jödnschool". Of er een anti-semitische teneur in gezocht moet worden, lijkt mij twijfelachtig. Wel werden wij bij kinderruzies uitgesolden met een rijmpje:

"Jörre, jörre - joele/stèk de kop in de koële/
"Stèk de kop in de mosterdpot,
"Dan is de hele jör kapot."

Niet zo verheffend, maar kinderen schelden wel meer in zo'n trant. Ook wij scholden terug met minder verheffend proza.

Terug naar de woensdagmiddag. Een bijzondere middag vanwege de assimilatie aan een andere bevolkingsgroep. De meisjes kregen handwerkles van de juffrouwen, meervoud ja, omdat ook juffrouw Veldman zich op dat gebied verdienstelijk maakte. Zo kwamen ook de meisjes niets tekort in de kunst van nuttige handwerken.

De jongens kwamen tezamen in het lokaal van de meester. Wij werden onderwezen in de kennis der natuur en de plaatselijke geschiedenis. Daartoe droegen wij bossen bloemen aan, die wij toen nog tussen de middag volop konden plukken op de akkers van de Kerkeres. En de meester maar vertellen. Hij kende alle planten en bloemen. De woensdagmiddag vloog om. In het plant- en bloemloze jaargedeelte richtte hij het onderwijs op de plaatselijke historie of hij ging met ons "op reis" aan de hand van plaatjes uit tijdschriften. Hij dicteerde ons reisbeschrijvingen van verre landen, die wij illustreerden met het inplakken van plaatjes. Deze schriften heb ik zuinig bewaard.

De school, de "jödn-school". Eigenlijk een gewone dorpsschool met jongens en meisjes, protestante, joden-kinderen en een enkele rooms-katholieke, omdat de ouders ruzie hadden met de pastoor. Een school, waar hetzelfde kattenkwaad werd uitgehaald als overal elders. Sammie pieste eens uit "wraak" boven in de schoolpomp. Een jodenstreek, zouden de mensen zeggen. Ach, wel nee, een donderse kwajongensstreek, niet meer en niet minder. Die school met z'n ongekenste buitenruimte. Het speel-

terrein lag er vóór met een gietijzeren hek langs de straatkant, waar je 's winters de strengheid van de vorst op beproefde met het puntje van je tong. Niet altijd pijnloos. In het midden vóór de school stond een fraaie breedgetakte lindeboom, die zomers verkoelende schaduw gaf aan de leslokalen. Wij hadden alle vrijheid tijdens het speelkwartier en waaierden vaak ver weg van het schoolplein.

Dat bracht ons wel eens in strafbare situaties als wij meester's getik tegen het raam, als teken dat het speelkwartier ten einde was, niet hadden gehoord. Het plein was open naar alle kanten. Enerzijds kwam dat ook door de toegang naar het achter het scholencomplex gelegen opslagterrein van het GEB en de huizen van Grunneke-meijer. Oh, die opslag van het GEB was ook een paradijs met zijn ontelbare houten telefoon- en electriciteitspalen.

Dingeldein liep meestal achterlangs, via de Wilhelminadwarsstraat -later Van der Heijdenstraat- tussendoor de huizen van Grunnekemeijer.

Zaterdags waren we vrij van school. De Joodse kinderen hadden Sabbath. Ik ging nog wel eens een kijkje nemen in de school als vrouw Molten met haar dochter en zoon de lokalen de wekelijkse grote beurt gaf. Dan werd er geschrobt en geboend.

Toch was het ook wel een beetje een bijzondere school. Dat kwam door de meester en door de Joodse kinderen. Dingeldein ging al vroeg met ons op schoolreisjes. Daar spaarden wij het hele jaar voor. Wij gingen naar vliegveld Twente en zagen voor het eerst een vliegtuig van nabij. Wij bezochten -hoe kan 't anders- het Rijksmuseum in Enschede. Samen op de foto bij de grote zwurfkei. Ook de "bergen" van Bentheim en het slot stond op het programma. Foto's bewaren herinneringen daaraan. De schoolreisjes werden door Dingeldein (fotograaf!) altijd vastgelegd.

Hoe klein de school ook was, toch hadden wij elk jaar een sinterklaasfeest. Mij is verteld, dat Dingeldein zelf de cadeautjes bekostigde.

De invloed van de Joodse kinderen was er ook. Ikzelf, maar zeker ook anderen, waren bevriend met onze Joodse

klasgenoten. Zo kwam je in aanraking met het Joodse leven. Ik wist als kind wat "kosher" betekende en dat de kippen voor de Sabbathsoep ritueel werden geslacht. Thuis bij de Joodse kinderen maakte je de gebeden mee en in de paastijd at je er de matzes mee.

Denk ik terug aan die tijd en bekijk daarbij de foto's dan zie ik onze Joodse schoolvriendjes, zoals ze toen waren. Schoolkinderen van de lagere-school-leeftijd, niet anders dan alle kinderen. Alleen hij heet Sammie en ik Sjouke.

Maar omdat hij Sammie heette moest hij -met de andere Joodse kinderen- van school weg en zij werden op onvoorstelbaar wrede wijze van hun jonge, onschuldige levettje beroofd. Sammie, en Hennie en Juultje..... hadden evenveel recht op een leven, als alle andere, niet-Joodse-kinderen hebben mogen leven.

"Het leven in" is de titel van het boekje dat Dingeldein ons meegaf bij het verlaten van de school. Voor mijn Joodse klassevriendjes heeft dat een spoedig onmenselijk einde betekend. Het beeldje in de Vledderstraat te Denekamp laat dat zien.

De openbare lagere school -de "jödn-school"- van meester Dingeldein heeft na het vertrek van de Joodse kinderen niet zo lang meer bestaan.

Op maandag 3 april 1944 schrijft Dingeldein in zijn dagboek: "Weer in school begonnen, nadat ik sinds eind juli '43 non-actief was geweest.

13 Leerlingen, alle N.S.B.kinderen." Op 20 september 1944 meldt hij: "men zegt, dat de Openbare en de Christelijke school weldra tot Schreibstube zullen worden ingericht. Ik heb mijn particuliere zaken en 't schoolarchief vanmorgen in huis gehaald."

Deze korte dagboek aantekeningen luidden het definitieve einde in van de school van meester Dingeldein "de jödn-school".

S.Wynia.

Heurn, zeen en zwiegn
Döt vestaand vekriegn.

HISTORISCHE VERBINDINGEN TUSSEN DENEKAMP EN METELEN

Sinds de invoering van het Christendom bestonden er tussen Overijssel en het Münsterland nauwe verbanden.

Kort nadat de Angelsaksische Willibrord, de apostel der Friezen, het bisdom Utrecht had gesticht, ontstond daar een tot ver weg bekend geworden Stiftschool. De Friese Liudger, later eerste bisschop van Münster, van moederskant aan Willibrord verwant, was een leerling van deze school in Utrecht.

Scheidende landsgrenzen kende men toen nog niet. De Europese volkeren behoorden tot het Rijk, waarvan de koning (later keizer) in Wenen resideerde.

In het jaar 889 werd door koning Arnulf de oprichting bevestigd van het door de edelvrouw Friduwi opgerichte Stift Metelen en spoedig werd het Stift met verder grondbezit uitgebreid. Menig landheer uit het Overijsselse en Münsterlandse gebied droeg daartoe bij. De overdracht van erven en grondbezit reikte van Winterswijk en Oldenzaal in het Westen, tot Roxel (Münster) in het Oosten.

Zo kwam het Stift Metelen geleidelijk aan in het bezit van diverse erven in het Twentse kerspel Ootmarsum, onder andere de volgewaarde erven Mensing en Schelling, alsmede van de Scholtenhof van de in het kerspel Ootmarsum gelegen boerschap Denekamp (toen Degenechem geschreven). Zelfs Metelense ridders hadden in die tijd (13e eeuw) in Denekamp grondbezittingen en droegen hun erven over aan het Stift Metelen.

In het jaar 1295 schonk ridder Eilhard van Metelen het aan hem toebehorende erve Thornengen te Denekamp aan Metelen. (Bron: Staatsarchief Münster, oorkonde Stift Metelen). Ook van vele andere plaatsen in de provincie Overijssel zijn overdrachten aan het Stift Metelen aanwijsbaar. (Bronnen: Staatsarchief Münster en Fürstliches Salm-Horstmarthes archief, Coesfeld).

Op de Scholtenhof in Denekamp werd door de Metelense Abdis een aan haar toebehorende kapel gesticht, een zogenaamde eigen kerk.

Deze werd met de tijd een parochiekerk die, zoals toendertijd ook in het Münsterland gebruikelijk was, tegelijkertijd bescherm- en weerkerk was.

In dit bereik ontstond rond 1250 het kerkdorp Denekamp.

Aan het einde van de dertigjarige oorlog (1648-1678, red) bevonden zich de Scholtenhof te Denekamp en de daar aan het Stift Metelen toebehorende erven, blijkens een in het Staatsarchief van Münster bevindende aantekening in een dermate "bedorven toestand" (stellig als gevolg van oorlogshandelingen) dat de Abdis van Metelen tot verkoop van deze erven besloot. Tussen 1648 en 1653 gingen de erven over in het bezit van jonker Voet op Bögelscamp.

Zulke bezitsoverdrachten werden echter mede veroorzaakt door de Westfaalse Vrede van Münster (1648) en tengevolge daarvan de uitgesproken zelfstandigheid van Nederland, die het Stift Metelen deed besluiten afstand te doen van erven en grondbezit alsmede haar eigen kerk, welke sedert 1648 hoorde onder het voor haar in het buitenland gelegen bisdom Utrecht.

Dr. A. Schröder,
Münster.

(Dit in het Nederlands vertaalde artikel is geschreven door dr. Schröder, oud-archivaris van het Staatsarchief in Münster, om de historische verbanden tussen Metelen en Denekamp aan te tonen. J.A.den Ouden).

Slechts weinigen denken,
maar toch houdt ieder-
een er meningen op na.

ONZE STRAATNAMEN

In een reeks korte afleveringen in dit blad zal elke keer een aantal straatnamen, welke in de gemeente Denekamp voorkomen, beknopt worden verklaard. De tussen haakjes geplaatste datum geeft de datering weer van het besluit van de gemeenteraad, waarbij de betreffende straatnaam is gegeven. Op deze wijze wordt gehoopt op de duur een volledig overzicht te krijgen.

De serie staat onder redactie van: H.Boink, W.A.J.Nijhuis en J.A.den Ouden.

De Borghert in dorp Denekamp (27 augustus 1973).

De naam is afgeleid van de ter plaatse als veldnaam bekend zijnde naam "de Borgert". Voor zover bekend is deze naam niet afkomstig van een familienaam of erfnaam. In de jaren 1972-1973 vonden op de Borgert opgravingen plaats, voorafgaande aan de nieuwbouw die hier zou plaatsvinden. Het resultaat van de opgravingen was dat geconstateerd werd dat hier in de eerste en tweede eeuw van onze jaartelling een Germaanse nederzetting is geweest. Zo'n vijftien plattegronden van boerderijen werden aangetroffen, waaronder zeven vrijwel gaaf. De bewoning moet over een periode van circa 150 jaar hebben plaatsgevonden. De watervoorziening zal hoofdzakelijk bepaald geweest zijn door de vroegere loop van de Dinkel of een zijarm daarvan, die hier langs liep.

Borgstadweg in Agelo (18 maart 1969).

Deze weg in Agelo, lopende van de Weerselosestraat naar de Kipboomweg, is genoemd naar wat men noemt "de Borgstad". Dit is een groep boerderijen en huizen gelegen aan de weg welke nogal dicht bij elkaar staan.

Bornsedijk in Agelo (18 maart 1969).

Dit was de vroegere verbindingsweg van Ootmarsum met Borne. Op oudere kadasterkaarten staat deze weg ook aangegeven als "weg van Borne naar Ootmarsum".

Boterbloemstraat in Denekamp (dorp) (3 maart 1970).

De boterbloem (ranunculus) is met naar schatting acht-

honderd soorten het grootste geslacht van de ranonkel-familie. Dit zeer vormenrijke geslacht is in ons land door een kleine 20 soorten vertegenwoordigd. Ze hebben meestal gele en soms ook witte bloemen. Sommige soorten zijn giftig en andere bevatten scherpe stoffen, zodat alle boterbloemen door het vee worden versmaad. Bij het drogen van het gras, waarin bij het maaien ook boterbloemen terecht komen, verdwijnen deze giftige en scherpe stoffen.

Braakweg in Lattrop (20 december 1962).

Het gebied, grenzend aan deze weg, heeft als veldnaam "de Braak" (Broak). W.H.Dingeldein geeft als verklaring voor deze veldnaam: Braak of Brake kan braak land betekenen, maar met grote zekerheid gebroken land. Dat is uit heide of bos gevormd bouwland, waar bij ontginning de grond "gebroken" werd.

Brandehofweg in Noord Deurningen (18 maart 1969).

Deze naam is afgeleid van het erve Brandehof. De Brandehof wordt voor het eerst genoemd in een oorkonde in het jaar 1392. Oudtijds was dit erf eigendom van de graven van Bentheim. In 1553 verpachtte graaf Arnold van Bentheim de Brandehof aan Johan Brandehof. In een aantekening van de Bentheimse rentkamer over deze verpachting heet de pachter "Schulte" Brandhof. Dit is overigens de enige keer dat er in Noord Deurningen sprake was van een schulte of scholte.

In 1660 was Gerhard Adolph Bentinck van de Havezathe in Breklenkamp eigenaar van Brandehof, welke het in 1685 verkocht aan Geert Kuipers of Bodden-Kuiper. In 1845 werd het erf door de echtelieden Brandehof-Veer in de publieke verkoop gebracht. In 1853 werd het erf en toebehoren gekocht door Johannes Theunis Roessingh Udink (Singraven). Het erf omvatte toen: vijf huizen, de Brandehof-windkorenmolen en ruim 61 ha grond. Met de koop van het landgoed Singraven en diverse boerderijen door Jan Adriaan Laan in 1915 werd ook het erve Brandehof door hem aangekocht. Het erf, dat toen was ingekrompen tot elf bunder, is door Laan in 1919 aan de pachter Johannes Hermannes Wiefferink verkocht.

TORF HAALN IN T VEN

Dit is een van de verhalen, zoals Gerhard Broenink ze vertelde op woensdagavonden in de heemkunde-bibliotheek.

H.Asma.

Veur 'n tweedn wealdoarlog gungn boern oet Denekaamp, oet Beuningn en ik denk ok wa oet aandre Twentse doarpn zelf noar t ven um törf te haaln. Ze gungn dan noar Langeven, Broenehaar of Kloosterhaar.

Mien vaar dee dat ok in t begin van de dertiger joarn. He gung dan met een of twee waags in noamirrag weg van oet Beuningn. Zulf had he wa dree waags, mer hee had mer één peard. He leenn dr dan een bie van een van de noabers. s Oams gung he bie familie in Oagel an, waar he kon sloapn en ok de pearde rustn konn. n Aandern morn tegn dree uur gung he wear op pad noar t ven. Doar ankommn wordn de waags vol törf pakt en as dat gebeurd was gung he wear terug noar Oagel, waar he laat in n oamd ankwam en nog wear n keer bleef sloapn. s Morns gung he op weg noar Beuningn, waar he tegn n merrag ankwam.

Bie de Knoefbakker in de gemeente Tubbergn wer de meest-tieds anlegd um koffie te dreenn en um de stoet op te ettn, want ettn veur de voerleu en voar veur de pearde wer dr altied metnomn. Bie dat café kon ok t peard effn wordn stalt.

As t hoast zowied was, dat tr törf zol wordn haalt, ne wek van teveurn werd zo'n peard extra bie voard, kreeg wat mear vrettn dan anders.

Dat törf haaln, dat deedn ze meest in de hearfsttied, noadat de row dr of was en de tuffel nog nig stökn hoofn te wordn. Ze haaln, denk ik, nig elk joar törf, veural as tr twee waags vol wann haald, könn ze wa n joar oawersloan. Mer dan haaln ne aandern noaber törf en leenn oons peard.

Mien schoonvaar, Wiefferink Frans, den heft ok wa doan

in dee tied.

Allns bie mekaar wan de leu dr toch mer een dag of dree drok met, want as ze met de volle waagns in hoes kwaamn, mos de törf tr nog of en mos ze in de schop pakt wordn.

Noa n oorlog kwaamn dr aandere kachels, ok op de boerde-rijen en wer dr nig zo völ törf mear stokkerd en toen was t zölf törf haaln oet ven ok ofloopen.

Denekamp

30 Jan. Heden avond hield de Rederijkerskamer „Eendracht maakt Macht” een welgeslaagde feestavond in Pension „Dolce”.

De keurig versierde zaal en welvoorzien tafels maakten direct bij de intrede een prettige stemming, welke er niet minder op werd, toen de hh. Schultz en ten Brink eenige goedgekozen voordrachten ten beste gaven.

Daarna had men een Tombola zonder niefen, welke ook reusachtig op de lachspieren werkte.

Zondag en Maandagavond hield de Maria-Vereeniging uitvoering in Concordia, welke goed bezocht was.

Opgevoerd werden: 1 't Is Neerland dat ons toebehoort, 2 Gods wegen, tooneelspel in 2 bedrijven, 3 De nieuwe Dienstbode, blijspel in één bedrijf. Wegens de tijdsomstandigheden droeg deze feestvergadering een eenvoudig karakter.

31 Jan. Eelnde Mel zal de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels, gezeteld te Amsterdam, hier een driedaagse excursie met Algemeene Ledenvergadering houden.

De heer Bernink heeft uit Bilthoven een verlokkende aanbieding gekregen, om zijn Museum daarheen te verplaatsen.

Daar de doorbraak van den Oostelijken Dinkeldijk velen aanzienlijke schade heeft berokkend, hebben belanghebbenden een som van ruim 600 gld. bijeengebracht, om daarvoor nieuwe en betere verdedigingsdammen op te werpen.

„Natura docet” werd in 1917 door 2038 personen bezocht.

Aan entree's werd f 491.35 ontvangen, aan jaarlijksche bijdragen f 415. 27 nieuwe leden traden toe. Het uitvoerige jaarverslag bevat lijsten van schenkingen en van aankoop.

WIJKVERPLEEGSTER OP HET PLATTELAND (XVI)

De verpleging en het bezoeken van zieken is dankbaar werk en je leert vele mensen kennen. Ook alle spoedgevallen en de eerste hulp verlenen is voor wijkverpleegsters een echt meelevend dankbaar beroep. En de soms zo ernstige zieken, die er in de griep tijd ook altijd waren zijn zo angstig, die moet je dan echt weer moed inspreken.

Zo kan het wel eens kalm zijn in zo'n wijk maar meestal duurt dat niet heel lang. Zo ook in het Rossum van 1936, een paar dagen voor Pasen, wat was het druk; alles kwam haast tegelijk en we hadden bijna geen tijd om een lekkere kip uit de stad te halen. Eieren kregen we genoeg op de boerderij. Het was net of de kippen het wisten, zo'n gekakel en eieren leggen.

Wij wilden op een kalme middag even heel gauw een paar boodschappen doen en hadden echt zin in een lekker gebraden kippetje en een lekkere soep ervan. "Dat is wel goed", zei mijn zuster, "dat is wel heel mooi, maar jij moet die kip maar plukken, jij kunt dat veel beter dan ik." "Dat is wel in orde, daar heb ik geen probleem mee," antwoordde ik haar. Dat was dus afgesproken. Datzelfde moment werd er gebeld en wie stond daar voor de deur, een boer met een pakje. "Dames, hier hei-j ne lekkere vette hen, doot dee de Poasdage mer in n pot." "O, dat is ja mooi," zei ik, "want wiej haddn net vanmiddag op n tred weelt um dr een te haaln, dan heb wiej t ja mooi tröffn. Goat gauw zittn, krieg ie n köpke koffië." "Nee, o nee, ik heb geels gin tied, ik zin ok drok", zei de boer. "Dan ne sigaar", drong ik aan. Die pakte hij wel graag aan. Ik zette gauw een ketel op met water. Maar wat een kanjer van een kip. Zou dit wel in orde zijn, de kip was zo abnormaal dik. Nadat ik het hete water erover heen gedaan had en de veren eraf waren, bleef de kip zijn achterwerk opvallend dik. "Dat is jou schuld", riep mijn zuster, "te heet water en dan wordt het vet te warm en daardoor te dun". Even goed koud laten worden dus dan is het zo weer gekrompen. Maar niks hoor, de kip bleef dik.

Ik begon met het opensnijden. Ik vloog achteruit van de stank die daaruit kwam en riep mijn zuster: "Kom ees gauw, kiek ees wat t is" en ze kwam binnen en vloog terug: "Dee hen is nich good, loat liggn, loat liggn." Maar wat moesten wij dan met de Paasdagen? De winkels in de stad waren al gesloten. Ja daar moesten wij toch weer over- heen. Weg ermee, de kip ging in de afvallemmer en vervol- gens in de gierkelder van onze buren. Och, die boer heeft dat niet geweten, misschien? Wij hadden in ieder geval een zuiver geweten en aten die Paasdagen maar "n beste mager spek".

Wij mochten blij zijn dat we gezond waren. Ik denk dat die kip het veel moeilijker gehad heeft dan wij.

Wij lachten er die mooie Paasmiddag wel om en paktten ons tweede heske. Maar toch als het weer Pasen is, komt het opnieuw naar boven.

Ik zal die dagen dan ook nooit vergeten.

E.Bos-Hermelink.

(wordt vervolgd).

Vriendelijkheid
is de toversleutel
waarmee men de deur
van elk hart kan
openen.

UIT HET DENEKAMP VAN 1897

In het vrij omvangrijke familiearchief van Cramer uit Oud Ootmarsum, waaruit reeds eerder in 't Ootmarsumer geschoer gepubliceerd is, is ook een brief, in 1897 geschreven door J.H. van Blanken van de Bögelscamp te Denekamp, welke gericht was aan de familie Cramer in Oud Ootmarsum.

Hoewel het een vrij persoonlijke brief is, staan er veel feitelijkheden in over de toestand in het dorp Denekamp van toen, nu bijna negentig jaar geleden. Het is een soort momentopname.

"Bögelscamp, 2 January 1897.

Waarde Vrienden,

Gij zult al wel lang eens gedacht hebben dat ik u volgens mijn belofte, eens een brief schreef, maar het is er tot nu toe bij gebleven, het nieuwe aangevangen jaar zal ik het beter maken.

Daar het vandaag al den 2 January is, wenschen wij u dat dit aangevangen jaar een jaar moge zijn voor u van gezondheid en genoegen en dit nu een tal van jaren, zulk eenen dag in u leven moge wederkeeren.

Bij ons op Bögelscamp zijn wij allen goed gezond, Frits en zijn zusje vooral, met Paschen gaat zijn zusjen ook mede naar school.

Cris, Johanna, Beumer en Grevelink zijn ook maar Ootmarsum geweest, met de Commédi, en hebben er veel genoegen gehad, zijn des morgens om 5 uur weerom gekomen. U moeder was zoo vlug op het feest geweest, zegt Cris en Johanna, tegen de jonge lui aan.

Van de koperen bruiloften van Cris en bij de Burgemeester zullen zij u wel van alles geschreven hebben.

Bij ons op Bögelscamp zijn wij allen goed gezond, de kleinen vooral, die hebben met de Kerstdagen veel plezier gehad met de kersboom bij ons, en bij den Docter en de Burgemeester, allen wedijverden om den mooisten. Een Dominee hebben wij nog niet weer. Zondag aanstaande

gaat Oldekamp en Rademaker om te hooren naar eenen Brouwer, staande kort bij Groningen te Westernieland. Te Ootmarsum wil het ook niet vlotten om een weer te krijgen. Docter Hondeling heeft het erg druk, hij heeft een tweede paard er bij gekocht, hij heeft het drukker dan een docter hier in de buurt.

Van docter Reijers uit Indië is nu geen brief, aan den eenen nog anderen alhier, gekomen, met die beide kleinen is het naar afgelopen. Hoe naar in den vreemde te zijn en dan in een paar dagen twee lievelingen te moeten missen en zonder vrienden of familie te hebben om te troosten.

Bij de Burgemeester schijnt de Jufvrouw Truus niet heel sterk te zijn, is nu dikwijls onder Docters handen, zij moet ook veel met de zenuwen geplaagt te zijn, naar den docter zegt.

De oude lui Steenbeek zijn goed gezond, maar die hebben met de jongen Steenbeek en Anna het niet goed met elkander, komen in het geheel niet bij elkander en nemen zich in acht, waar of de eenen is komt den anderen niet, het is naar voor die oude menschen, ook vooral om de kinderen, die komen ook nooit bij de oude lui, tot met Nieuw-jaar wenschen toe.

Ik denk met eenige dagen wel eens een brief uit Indië van docter Reijers te krijgen. Als ik die heb zal ik u dadelijk eens weer schrijven.

Veele groeten van ons allen.

U Vriend J.B.van Blanken."

De in de brief vermelde "docter Reijers" was dominee Zeger Jan Reijers, hervormd predikant in Denekamp van 29 oktober 1893 tot 6 augustus 1896. Daarna is Reijers met zijn gezin vertrokken naar Amnoina - Nederlands Oost Indië.

Dominee Reijers, geboren te Boxmeer op 16 juni 1856, was gehuwd met Wilhelmina Emma Lagerweij, welke op 13 december 1862 te Woudenberg het levenslicht zag.

Toen het gezin Reijers naar Nederlands Oost Indië vertrok had het vier kinderen en wel Emma Wilhelmina Jacoba geboren in Den Ham op 2 augustus 1890; Dingena Sophia, op 6 december 1891 eveneens in Den Ham geboren; Johanna

Matthea Ernesta, te Denekamp geboren op 9 januari 1894; Hendrik Cornelis Hermanus, eveneens geboren te Denekamp en wel op 25 april 1895.

In de brief wordt geschreven over "de beide kleinen" welke kort na aankomst in N.O. Indië overlijden. Het is aannemelijk dat hiermee de twee jongste kinderen uit het gezin bedoeld zijn. De in de brief vermelde geplande reis van de heren Oldekamp en Rademaker had wel succes, want op 9 mei 1897, dus enkele maanden later, werd Willem Titus Joh. Brouwer bevestigd als hervormd predikant te Denekamp. Hij vervulde het domineesambt in Denekamp tot 31 december 1921.

J.A.den Ouden.

De Notaris ten Pol

zal op aanstaanden Dinsdag den 4 Augustus des morgens om 40 uur, voor den WelEerw. Heer Z. L. REIJERS, aan de Hervormde Pastorie te Denekamp, publiek verkoopen:

Een goed onderhouden

INBOEDEL,

waaronder een goede **PIANINO** (fabrikaat ADAM) en verdere Meubilaire goederen, zooals breeder staat omschreven in het vorige nummer dezer courant.

De goederen zijn daags voor den verkoop des namiddags van 6 tot 8 uur en 's morgens vóór den verkoop te bezien.

Onbekende koopers zijn verplicht bekende borgen te stellen.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal en Omstreken
1 augustus 1896.

De gierzwaluw.

DE GIERZWALUW

In de winter lijkt het wel of de natuur een ogenblik de adem inhoudt. Insecten zijn in diepe spleten weggedoken, de plantengroei staat nagenoeg stil en ook de grote vogelbewegingen zijn tot rust gekomen. De laatste trekvogels hebben begin november ons land verlaten om eerst tegen het voorjaar weer terug te keren.

Vele vogelliefhebbers en vogelkenners (ornithologen) wachten deze tijd met spanning af om zich in het vroege voorjaar weer aan de vogelstudie te wijden. Immers vogels zijn de meest bezongen, meest melodieuze en ook de meest bestudeerde dieren.

Dit laatste geldt zowel voor de beroepsbioloog als voor de amateurnatuurlijkheidsliefhebber, die in hun gedrag en levenswijze is geïnteresseerd. Omdat vogels gemakkelijker zijn waar te nemen dan vele andere dieren, is onze kennis van het diergedrag voor een groot deel op de vogels gebaseerd. Na een tijdje waarnemen kun je al snel heel veel vogels aan hun gezang en geluiden kennen. Tevens kun je een hele reeks gedragspatronen onderscheiden.

Vogels zijn in alle terreinen te vinden, in parken en steden, in het water en zelfs tot op de hoogste bergtoppen. Zodra ze in de lucht zijn bestaan er echter verschillende vliegwijzen waarop je de vogels op een afstand gemakkelijk herkent.

Vele vogels zoals mussen, mezen, lijsters en zangers zijn stugge doorvliegers. Deze stuwen zich zelf met onophoudelijke vleugelwieken voort.

Vogels als meeuwen, kieviten, buizerds en gieren zweven; zij drijven of glijden door de lucht.

Weer andere vogels vliegen met allerlei combinaties van wieken en zweven. Ze hebben bijvoorbeeld een reigerachtige vlucht met snellere vleugelslag afgewisseld met zweefvlucht.

Spechten en boomklevers doen het ook zo, maar slaan sneller met de vleugels en duiken bij het zweven omlaag, waardoor ze een golvende vlucht vertonen.

De vierde groep dat zijn onze zwaluwen die een stukje

luchtacrobatiek laten zien. Vooral de gierzwaluw. Hoog in de lucht maken de gierzwaluwenpaartjes elkaar het hof, snelle kreten ten beste gevend, terwijl ze voortdurend in een hoge snelheid achter elkaar aanjagen, snel wendend en kerend.

De gierzwaluw (*Apus apus*) overwintert in Afrika en op Madagascar en komt half april in ons land aan. Soms kan men dan, omstreeks die tijd, plotseling worden opgeschrikt door een luid gekrijs en een doordringend "srie-srie- srieie" geroep dat uit hogere regionen blijkt te komen. Kijken we omhoog, dan ontdekken we spoedig dat de voortbrenger van deze geluiden vogels zijn die zich als donkere muurankertjes aftekenen tegen de blauwe lucht. Ze hebben hun winterkwartier in Zuid-Afrika vaarwel gezegd om de broedplaatsen in Europa weer op te zoeken.

De gierzwaluw is een algemeen voorkomende broedvogel in ons land. Zijn verenkleed is roetzwart. De kin en keel zijn witachtig, maar dit is niet goed waarneembaar. De sikkelvormige vleugels hebben een blauwachtige glans en zijn achterwaarts gebogen. De snavel is kort en heeft een brede opening, terwijl de staart relatief kort en gevorkt is. Zijn lichaam is torpedovormig en de ogen liggen diep in de kop, zodat het hele lichaam uitstekend is aangepast aan het leven in de lucht.

De broedtijd van de gierzwaluw bedraagt ongeveer achttien tot twintig dagen. Beide vogels broeden met tussenruimten van ongeveer twee uur. De jongen groeien langzaam en blijven lang in het nest. Ze vliegen pas na 39 à 42 dagen uit. Ze broeden in donkere holten van oude gebouwen en hoge torens, maar ook in nestkasten, holle bomen, oude nesten van mussen, huis- en oeverzwaluwen. Het nest bestaat uit een slordig bouwsel van allerlei materiaal, dat in de vlucht is opgepikt zoals vrucht en zaadpluisjes, papiertjes, lapjes en halmpjes dat met speeksel aan elkaar wordt gekneed.

Het zijn rusteloze vliegers die van de vroege morgen tot de late avond met snelle vleugelslag of in glijdende, cirkelende en wentelende vlucht jagen achter insecten. Boven steden en dorpen vliegen de gierzwaluwen in grote groepen rond torens en hoge gebouwen. Een snel doordringend en aanhoudend gierend geluid: "srie-srie" is niet van de lucht.

Paartjes jagen met hoge snelheid achter elkaar aan,

handig wendend en kerend, bijna zo snel dat je ze amper kunt volgen. In de vlucht lijkt hij met zijn kort gevorkte staart en zijn vrij lange sikkelvormige vleugels op een echte zwaluw.

Echte zwaluwen zijn het echter niet. Ze zijn helemaal geen familie van de boerenzwaluw, huis- of oeverzwaluw. Wel hebben ze de naam, de vliegkunst en de voedingswijze gemeen. Ze zijn dus helemaal geen familie van onze zwaluwen. Ze zijn nauwer verwant aan de salanganen -die de beroemde eetbare vogelnestjes leveren- en aan de colibries.

De salanganen zijn wereldwijd bekend om hun eetbare nesten, die een belangrijk bestanddeel vormen van de vogelnestjessoep. Deze nesten zijn grotendeels of geheel gemaakt van speeksel, dat in het begin van de broedtijd in grote hoeveelheid door de speekselklier wordt afscheiden. Het taaië slijm uit dit speeksel droogt aan de lucht tot een vaste substantie. De nesten van salanganen zijn bevestigd in holen of tegen rotswanden, die dicht aan de Indische Oceaan zijn gelegen.

Zoals gezegd zijn de gierzwaluwen rusteloze vliegers, die van de vroege morgen tot de late avond met snelle vleugelslag of in glijdende, cirkelende en wentelende vlucht jagen achter insecten. Op de grond komen ze vrijwel nooit. Ook zul je ze tevergeefs zoeken op antennes of telefoondraden. Zijn poten zijn daar niet op gebouwd. De poten en voeten, waarvan de vier tenen naar voren zijn gericht, zijn eveneens ongeschikt om er mee te lopen, zodat hij zich, als hij per ongeluk op de grond terecht komt, niet kan voortbewegen en zelfs moeilijk kan opvliegen. Dit is dan ook de reden waarom we bijna nooit een gierzwaluw op de grond zien zitten. Het grijpvermogen van de voeten is echter zeer groot. Een enkele keer zie je ze wel eens zitten tegen een muur waar ze zich met hun scherpe, van de vier naar voren gerichte tenen vastklampen. De zeer korte pootjes komen ook tot uitdrukking in de wetenschappelijke benaming "Apus Apus" hetgeen zoveel betekent als pootloos.

Alhoewel gierzwaluwen niet verwant zijn met de zwaluwen hebben ze wel dezelfde manier van foerageren. Ze leven beide van vliegende insecten, die ze met hun brede wijde gapende bek vangen. De op insecten beluste zwaluwen, zoals boerenzwaluw en huiszwaluw, zijn toegerust met

lange puntige vleugels waarmee ze een pijlsnelle zwenkvlucht kunnen ontwikkelen. Ook de gierzwaluwen, die hun naam te danken hebben aan hun schel geluid, kenmerken zich door zeer slanke vleugels en hun min of meer gevorkte staart, hetgeen vermoedelijk samenhangt met het vermogen om snelle zwenkingen te kunnen maken, die hun ten goede komt bij het vangen van insecten.

Ze beconcurreren elkaar bijna nauwelijks. Als we onze ogen goed de kost geven zien we dat zwaluwen meestal op een bepaalde hoogte jagen. De gierzwaluw vliegt over het algemeen het hoogst en vangt hierbij, vertrouwend op zijn grote snelheid, enorme aantallen vliegjes en kevertjes. Huiszwaluwen vliegen op geringere hoogten dan de gierzwaluw. Deze zie je meestal laag over de straten vliegen. Op het platteland zie je de boerenzwaluw langs huizen en schuren vliegen. Ook zie je ze laag over de weilanden vliegen tussen de koeien, die tijdens het grazen de insecten uit het gras opjagen. Je ziet hem dan tijdens zijn snelle sierlijke vlucht allerlei opstakels te ontwijken.

Tot voor kort was er nog heel weinig bekend over de gierzwaluw. Maar de laatste jaren zijn heel wat onderzoeken naar de mysterieuze vogel verricht. Thans weten we dat ze pas op drie à vierjarige leeftijd geslachtsrijp zijn. Nu weten we ook dat de jongen, enkele dagen nadat ze het nest verlaten, nog korte tijd door de ouders worden gevoerd en daarna met de trek naar Zuid-Afrika aanvangen. Een week lang voor het uitvliegen krijgen de jongen weinig of geen voedsel meer, omdat ze anders veel te zwaar zouden zijn om in de lucht te blijven. Want als ze uitvliegen moet het onmiddellijk perfect zijn. Mist ze de eerste start en komen ze op de grond terecht dan betekent dat hun einde.

Gierzwaluwen slapen vliegend, althans ze brengen de nacht vliegend door. Radarwaarnemingen brachten aan het licht dat ze perioden van één tot zes seconden, waarin ze met hun vleugels slaan, afwisselen met een halve tot vijf seconden rust. We kunnen dus wel aannemen dat ze dag en nacht blijven vliegen.

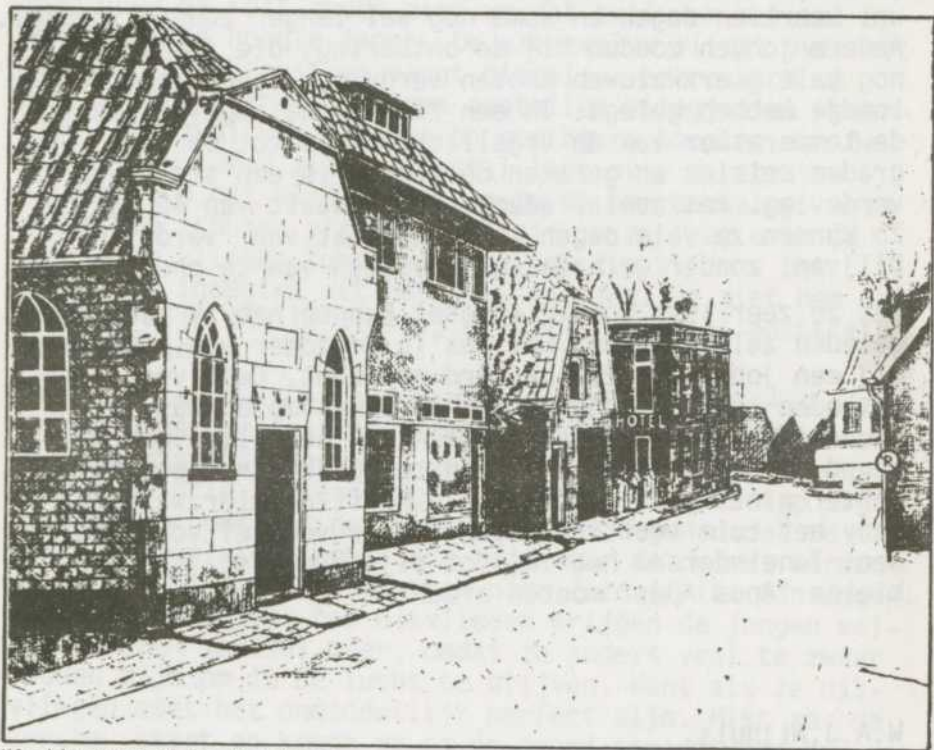
Op honderden kilometers afstand voelen ze zelfs een regenfront naderen. Ze nemen dan, vooral als het weer nat en koud blijft en er niet voldoende insecten in het

luchtruim zijn, de wijk naar betere en rijkere jachtterreinen en laten hun jongen dan dagen alleen achter. Ze gaan dan soms wel honderden kilometers van hun broedplaats op zoek naar voedsel. Bij zulk slecht en koud weer kunnen de jongen hun lichaamstemperatuur verlagen waardoor de verbranding en de daarmee samenhangende voedselbehoefte afneemt. Door deze aanpassing overleven jonge gierzwaluwen langdurige koude-perioden. Ze kunnen wel veertien dagen en soms nog wel langer zonder voedsel. Andere jongen zouden bij de ontbering, die sommige zelfs nog kale gierzwaluwen moeten verduren, reeds lang het loodje hebben gelegd. In een zeer koude omgeving daalt de temperatuur van de vogellichaampjes tot op tien graden celsius en geraken de jongen in een staat van verdooving. Het aantal ademhalingen daalt van 40 op 10. Zo kunnen ze vele dagen in deze staat van "verdooving" blijven, zonder er nadelige gevolgen van te ondervinden.

Dat ze zeer lang zonder voedsel kunnen heb ik twee jaar geleden zelf ervaren. Het was in de zomer van 1986 toen mij een jonge gierzwaluw werd gebracht. Deze vogel was gevonden in de Vledderstraat te Denekamp en was vermoedelijk uit het nest gevallen. Ik heb alles geprobeerd om het diertje in leven te houden, hetgeen mij echter niet mocht gelukken. Zo heeft de gierzwaluwenbaby het ruim veertien dagen zonder voedsel volgehouden. Teneinderaad heb ik, tot mijn grote spijt, de kleine "Apus Apus" moeten afmaken.

W.A.J. Nijhuis.

Ne kraankn morgn gif ne gezoondn dag.

Vledderstraat te Denekamp
met synagoge vóór 1945.

Tekening: Jos Knippers te
Denekamp (1988).

HET VOOROORLOGSE JOODSE LEVEN IN DENEKAMP (V)

Dit artikel is het resultaat van een uitgebreide vragenlijst welke ik heb toegezonden aan Benno Elkus in Australië. Benno Elkus behoort met zijn broer Jacob, die in Israël woont, tot de enige overlevenden van de destijds joodse gemeenschap van Dene-kamp. In 't Onderschoer 1/1987 schreef ik hierover reeds. Juist omdat over deze joodse gemeenschap toch betrekkelijk weinig bekend is vanuit de beleving van deze mensen zelf, is dit idee ontstaan, waaraan door Benno Elkus in een uitvoerige brief gevolg is gegeven. In enkele afleveringen wordt zijn relaas in 't Onderschoer gepubliceerd. H.Asma.

Een van de meest kleurrijke figuren in het dorp was zeker Mennie Suskind, de kreupele in zijn invalidewagentje. Door middel van twee hefboomen kon hij met zijn handen z'n driewieler voortbewegen. De Nordhornsestraat liep in de richting van zijn huis nogal steil naar boven en daarom had hij soms hulp nodig. Een jongen die toevallig op de straat liep, werd geroepen en voor één cent werd de nodige duwkracht gegeven. Traditiegetrouw stopte hij voor café Knippers om z'n borreltje in ontvangst te nemen, terwijl hij in zijn wagentje zat. Bram Suskind aan de Oldenzaalsestraat tegenover hotel Loman, had weer andere gewoontes. Hij riep me altijd van de straat en beloofde me dan een mooi konijntje met rode ogen, het is altijd bij een belofte gebleven. Zijn zoon Edo was een grote sterke kerel en het was algemeen bekend, dat bij in de winter het ijs van de Dinkel kapot hakte om vervolgens een duik te nemen in het ijskoude water. Hartog ten Brink was de vader van Louis en Samuel ten Brink, de kippenjoden, die bij het Goor woonden. Het mooie stukje ongerepte natuur met moerassen en wilde vogels. Ze hielden daar honderden kippen, ganzen en eenden. De veren van de geplukte kippen lagen overal verspreid. Dichtbij woonde Damhuis met zijn zoon Antoon in hun oude huis. De oude Hartog had een breuk en zo vaak hij voorbij ging kon men hem horen kreunen, geregeld boog hij zich voorover om met zijn vingers de zere plek te betasten.

Kinderen liepen vaak achter hem aan en hij was voortdurend in zichzelf aan het praten. Meestal was het het-

zelfde thema, wanneer hij van de bakker-kruidenier Bekhuis kwam: "een pond suiker, tien cent, veel te duur". En al de andere artikelen die hij gekocht had noemde hij op met de, volgens hem, te hoge prijzen en verder vertelde hij dat zijn vrouw te veel geld uitgaf.

Mijn vader ging zo af en toe op reis naar het Roergebied, om het geld te incasseren van de klanten waaraan hij in die tijd vlees leverde, dat was nog in de tijd dat we vlees exporteerden.

's Avonds laat kwam hij thuis met een portefeuille vol geld, deze had hij aan een ketting die hij om zijn hals droeg, zoals in die tijd gebruikelijk was.

Vol trots liet hij moeder het geld zien en begon te tellen. Eens was hij ook bezig te tellen, toen er plotseling een gezicht voor het keukenraampje verscheen, terwijl de betreffende persoon de geluiden "hu, hu, hu" er bij maakte. Wij hebben altijd onze oude getrouwe Damhuis van het incident verdacht.

Ik hoop dat ik een beetje aan uw wens heb voldaan, er is natuurlijk nog heel wat meer te vertellen, misschien later nog eens, voor vandaag Good Luck.

Verdrrijving
Verbanning
Duurt alleen maar langer
Door het vergeten.

Zich herinneren
Dat is bevrijding
Dat is je bekeren
Terugkeren.

PASTOOR KNUIF TE DENEKAMP (I)

Nu het deze zomer veertig jaar geleden is dat de Denekampse pastoor Wilhelmus Knuif is overleden, hebben we gemeend hieraan in 't Onderschoer aandacht te moeten schenken. Bijna vierendertig jaar, van 6 november 1914 tot aan zijn dood op 16 juni 1948, is Knuif pastoor van de St. Nicolaasparochie geweest en heeft zodoende een duidelijk stempel op parochie en dorp gedrukt.

Op 3 augustus 1870 werd Wilhelmus Lucianus Stefanus Knuif in Borne geboren als zesde kind en vijfde zoon van Willem Hendrik Knuif en Susanna Gesina Misdorp. De vader was gemeente-ontvanger en winkelier, een combinatie die in die jaren nogal eens voorkwam.

Op 14-jarige leeftijd vertrok de jonge Knuif naar het klein-seminarie, dat in die tijd in Culemborg was gevestigd. Een oudere broer was hem zes jaar eerder, in 1878, al voorgegaan naar Culemborg, maar deze kwam na een jaar al weer voorgoed thuis.

Op 15 augustus 1895 werd Knuif tot priester gewijd. Kort daarop werd hij benoemd tot kapelaan te Veenhuizen. Van 1898 tot 1903 was hij kapelaan in Utrecht. In zijn Veenhuizense tijd bezocht hij geregeld het rijksarchief in Assen en schreef in enkele dagbladen "Ons Noorden" en het "Centrum" historisch apologetische (geleofsverdedigende) artikelen. In de jaren dat hij in Utrecht werkte kwam hij in de arbeidersbeweging terecht en schreef toen ondermeer in het toenmalige blad "de Katholieke Werkman".

In 1903 werd Knuif benoemd tot professor aan het Groot-Seminarie in Rijsenburg als opvolger van een andere Twentenaar, namelijk dr. Herman Schaepman, om les te geven in kerkgeschiedenis. Tot zijn benoeming als pastoor te Denekamp is hij in Rijsenburg gebleven. Of dit de gelukkigste tijd van zijn leven geweest is, mag betwijfeld worden. In "Het archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht", een tijdschrift waarvan pastoor Knuif voorzitter was, schreef prof.

dr. Post, de toenmalige rector-magnificus van de Nijmeegse Universiteit, na het overlijden van Knuif een memoriam.

Hierin schrijft Post ondermeer: "Ofschoon Knuif met de benoeming tot professor in de geschiedenis der Kerk was geëerd, was hij nuchter genoeg om de moeilijkheid van zijn taak voldoende te beseffen. Hij heeft getracht er wat van te maken, maar is niet volkomen geslaagd. Wel heeft hij de grote verdienste dat hij de studie van de Apostolische Vicarissen van de Hollandse Missie ter hand heeft genomen en begonnen is de archiefstukken af te schrijven en te gebruiken. Door deze arbeid heeft hij anderen opgewekt en wel met zulk gunstig gevolg, dat wij over deze periode een goede samenvatting bezitten, hetgeen van andere tijdvakken niet kan gezegd worden."

Op 6 november 1914 werd Knuif benoemd tot pastoor in Denekamp als opvolger van de op 19 oktober van hetzelfde jaar overleden pastoor Warnink. Zijn opvolger aan het seminarie in Rijsenburg was niemand anders dan de latere aartsbisschop van Utrecht, kardinaal De Jong.

In Denekamp kwam de pastoor in een vrijwel nieuwe pastorie en in een grotendeels nieuwe kerk. Deze waren ongeveer twee jaar daarvoor feestelijk in gebruik genomen; dus wat dat betrof hoefde hij zich geen grote zorgen te maken.

Maar een van de eerste zaken die hij na zijn komst wel aanpakte was de bouw van een meisjesschool aan de Wilhelmijnestraat, welke op 1 april 1916 in gebruik genomen kon worden.

In 1923 kwam de jongensschool aan de Ootmarsumsestraat gereed en in 1930 de bewaarschool aan de grens in Noord Deurningen.

In april 1928 kwam de naaischool aan de Sloetstraat klaar, het gebouw dat op de zondagen dienst moest doen als patronaatsgebouw en dat sinds kort, opgeknapt en wel, eigendom is van Scouting Denekamp.

Noord Deurningen kreeg onder zijn pastoraat zijn eigen kerk. Weliswaar een hulpkerk, die vanuit de St. Nicolaasparochie in het dorp door een van de kapelaans werd bediend.

Verder maakte pastoor Knuif al in de jaren 1925/1930 plannen voor de bouw van een kerk in Beuningen. Noord Deurningen ging toen echter voor en mede doordat er

onenigheid was met de pastoor van De Lutte over de vaststelling van de parochiegrenzen, gingen de plannen voor jaren de ijskast in. Vlak voor de laatste oorlog kwamen ze weer ter tafel, maar door het uitbreken van de oorlog gingen ze weer niet door. In 1946 werd kapelaan Bolscher van de St. Nicolaasparochie benoemd tot bouwpastoor in Beuningen en in 1949 -op Palmzondag- werd de kerk ingewijd. Dat laatste heeft pastoor Knuif niet meer mogen meemaken.

Oudere mensen herinneren zich nog dat de pastoor op de school kwam om godsdienst- of katechismuslessen te geven. Dat schijnt hij wel goed te hebben gedaan, op een rustige en bedaarde manier. In mijn eigen schooljaren gaf hij deze lessen al lang niet meer, wat geen wonder was, want de pastoor was toen al rond de zeventig.

Wel herinner ik me dat hij op huisbezoek ging in die jaren. Dan liep hij gekleed in zijn kniebroek, schoenen voorzien van zilveren gespen en gewapend met een wandelstok met zilveren knop langzaam door de straten van het toen nog rustige en vergeleken met nu, praktisch auto-loze dorp. Bij zo'n huisbezoek moesten ramen en deuren altijd goed gesloten zijn, want de pastoor was als de dood voor tocht. Stond er ergens een raampje open, dan was steevast een van zijn eerste vragen of het betreffende raam misschien gesloten kon worden.

Wanneer de pastoor de mis zou opdragen, dan was de koster voor de dienst altijd even bezig om openstaande ramen en raampjes te sluiten.

In de jaren dat ik misdienaar was, in de eerste helft van de jaren veertig, droeg pastoor Knuif elke zondag de hoogmis op, die toen nog om half elf begon. Door de week "deed" hij gewoonlijk de school- of kindermis van kwart over acht. Wanneer hij dan de trappen van het altaar beklom of afdaalde ging dat zo voorzichtig en langzaam dat wij, misdienaars, elke keer weer vol spanning keken of dat wel goed zou gaan. Als je als misdienaar voor de pastoor liep, van of naar de sacristie dan moest je telkens even opzij gluren om te kijken of je tempo niet te hoog lag en moest je geregeld de pas wat inhouden.

In die tijd bemoeide de pastoor zich nauwelijks met zijn misdienaars. Hij zei ook nooit veel, zeker niet tegen

kinderen, zoals we toen waren. Aan de andere kant kan ik me ook niet herinneren dat hij mopperde of er wat van zei als je als misdienaar iets verkeerd deed. Bij enkele kapelaans was dat wel eens anders. Die foeterden als je eens struikelde en zodoende het zware missaal liet vallen of wanneer er een gloeiend kooltje uit het wierookvat op het tapijt voor het altaar viel.

Nog vroeger zal pastoor Knuif zich wel meer met het wel en wee van zijn misdienaars bezig hebben gehouden, getuige ook het volgende verhaal. De pastoor controleerde toen voor de diensten de handen van de jongens en wanneer ze niet schoon waren dan moesten ze zorgen dat ze die alsnog schoon kregen. Bij Johan Olde Dubbelink, één van de zes misdienaars in die jaren, lukte dat in een bepaald jaargetijde niet zo best. Dan waren namelijk de walnoten rijp en Johan kwam onderweg van huis naar de sacristie een notenboom tegen. Het gevolg was dat hij in de tijd dat de walnoten rijp waren een poos op non-actief werd gesteld.

Aldus een van zijn vroegere collega-misdienaars.

H.Asma.

(wordt vervolgd).

De hoogtiedaagn möj eern
met kost en met kleern.

DE GEZONDHEIDSZORG IN DENEKAMP IN DE OORLOGSJAREN (SLOT)

Niet iedereen was met koemelk gebaat. De derde zoon van dominee Jebbink, Tjaco, verdroeg de gebruikelijke melk en karnemelkmengsels niet en mevrouw Jebbink had na een ernstige borstontsteking geen voeding meer. Ondervoed en in slechte conditie kwam er toch een oplossing voor hem en bloeide hij na enkele dagen weer op. Mevrouw Dingeldein (Kuiper) en mevrouw Bult, die zelf een tweeling had, voedden hem twee maal en een derde medewerkster kolfde enige tijd eenmaal af. Zo was deze spontane Denekamper moedermelkbank anno 1945 het behoud van Tjaco Jebbink.

Er zijn toen in deze gemeenschap ontelbare kleine en grote handreikingen gedaan, waarvan het belang best nog eens mag worden benadrukt. Het maakte moeilijke dagen dragelijker en het zal op veel plaatsen boven de rivieren niet veel anders geweest zijn. Dat er daarnaast schandalig geprofiteerd is weten we allen. Dit vegen we niet onder de tafel. Maar vele kleine stille gestage werkers trokken ons mee naar de vrijheid. Een bemoedigend woord, een lach, een gebaar, dan wel een worst of een litertje melk. "Jullie zijn daar ook met heel wat monden" of "heeft u een fles in de zijtas, meneer dokter?"

Nu ik het allemaal op papier zet, roert het me opnieuw en sterker nog als toen. Dat zal wel komen door de jaren die gaan tellen of misschien meer nog door de recente ervaringen met onvrije vluchtelingen, zowel zieken als gezonden.

In de warme stille tropennachten keerden mijn gedachten ook terug naar dat laatste zware en toch ook gezegende 1944/45. Ik zag de volgende versregels van Co 't Hart:

God gaf aan ons opnieuw een kans
maar hoe gebruiken we die gave
Ontsprongen we alleen de dans
en leefden we gezapig verder.
Of was de vrijheid een signaal

om door te vechten voor de vrede
om te geloven in een taal
die verder reikt dan onze woorden
Van deemoed en ontferming spreekt
die onze rust, ons welbevinden
door kruis en onrust openbreekt
Om het in Godsnaam steeds te wagen
als vredevechters levenslang
in Hem de toekomst zeker wetend
echt vrede en geen mens meer bang.

Met de bevrijding rolden de nieuwe vragen en problemen over elkaar heen, maar keerde je ook weer terug in het gareel. De stroom repatrianten en ander volk moest op een of andere manier worden gekanaliseerd. Zieken en gezonden wilden we opvangen met raad en daad. Zieken de beste kansen geven en het broze uitgehongerde westen van ons land direct niet belasten met deze mensen.

Over die improvisatie van toen schudden we nu het hoofd, vergezeld als het ging van een stuk eigenzinnigheid. In Concordia in Denekamp kwam een ziekenzaal voor eerste opvang. Wat van over de grens kwam passeerde eerst de school, waar ook getracht werd de verkeerden er uit te halen.

Twee "Crown sergeants" van het Engelse leger waren hiervoor aanwezig en namen ook de twijfelgevallen onderhanden. Door houding, nervositeit en de bloedgroep ontstond vaak twijfel en argwaan.

Ik herinner me bijvoorbeeld een 16- à 17-jarige jongen met de bloedgroeptatoeage aan de onderzijde van zijn linkerarm bij de oksel. Misschien was hij wel door vader of vrienden geprest. Bij de eerste inzet was zijn rechterhand afgeschoten; dat was bij de verdediging van Berlijn.

In de zuivelfabriek werd gereinigd en gestoomd om de mensen te ontluizen en allen kregen een DDT-behandeling. Dat ging volgens een vast schema: mouwen en oksels, voor en achter, in de broek voor en achter, hierna met een forse spuit voor en achter.

Van Duitse krijgsgevangenen, heb ik geen weet van. Wij deden het medische werk. Nederland weer vrij, maar dan ook vrij van schurft, luizen enz. Op een dag vond Bets de

Boer twee dode luizen in een wasbak op de slaapkamer. Of het huis toen een extra beurt gehad heeft weet ik niet meer.

Na die eerste opvangweken werd de stroom naar Oldenzaal geleid waar de accommodatie beter was. Bovendien drong het Militaire Gezag hierop aan.

Op de meest uiteenlopende manier kwam men de grens over, ook buitenlanders. Ik herinner me voornamelijk de Fransen onder hen. Vervoermiddelen varieerden van fiets, paard en wagen tot en met een brandweerauto. In hoeverre men nog uniformen droeg, weet ik nu niet meer. Wegwezen uit die immense puinhoop (Duitsland) was kennelijk het parool en al deze DP's (Displaced Persons - vluchtelingen) vorderden op hun beurt voedsel en vervoer. Overwonnenen waren nu overwinnaars en zo zachtzinnig ging het allemaal natuurlijk niet.

Al heel vlug traden MP's regulerend op en gingen de Duitse vervoermiddelen retour. Er mocht niet meer worden "georganiseerd". Toeters, banden, accu's enz. werden er afgeroofd, de Engelsen spraken van kannibalisering en wilden -terecht- het leven in Duitsland niet verder ontwrichten dan het al was.

Van lieverlee terug naar het leefpatroon in een vrij land. In deze eerste bevrijdingsweken was er veel contact met de Engelsen.

Op 19 mei 1945 werd onze eerste zoon Barend Franklin zeer voorspoedig geboren aan de Ootmarsumsestraat, bij de familie De Boer. Hij kwam zo vlot dat we het ziekenhuis niet meer konden halen.

Zoveel hulp en medewerking blijft wel vast verankerd in je geheugen. Met een groep kinderen uit Amsterdam-Oost, die diep in het najaar kwamen om in Denekamp te overwinteren gingen we naar huis, terug naar de boerderij "Oranjevelt" aan de Amstel, gespaard en in goede gezondheid. De rit ging met een vrachtwagen van de firma Van der Lied uit Oldenzaal. Mijn vrouw en de baby naast de chauffeur, de kleine Twentegangers en ik als oppas, achterop. Tussen deze kleine klantjes liep ik scabies op, je zat er namelijk op een kluitje.

Vanaf de ophaalpost liepen we, mijn vrouw en ik met de baby, langs de Amstel naar huis, door een vrij Mokum waar geen honger meer heerste. Onze kindervagen verloor

zo nu en dan een wiel.

Nu ging het terug naar de studie, terug naar de studiegenoten, ieder met zijn eigen verhaal. Lege plaatsen in hun rijen, gesneuveld, vermoord, vergast of nog onderweg. Studie, examens, waarnemen en praktijk vroegen de aandacht naast het gezin.

Veertig jaar later troffen me de woorden van Romke Boersma, die vanuit Bangkok schreef: "Hebben medemensen, waar dan ook, God in mij gezien? Ik hoop het van harte, anders heeft al mijn werk (in Honkong en Bangkok) geen zin gehad. God zien is iets anders dan God horen. Spreken is gemakkelijker, vereist een minimale inspanning. Luisteren kan heel vermoeiend zijn, vooral in onze Westerse cultuur voert de mond de boventoon. Luistert u naar God en medemens".

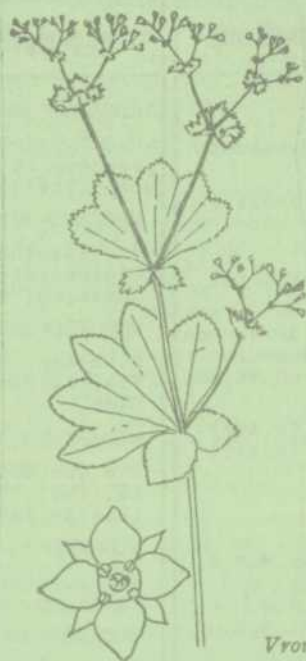
Tot slot, natuurlijk zullen er fouten staan in mijn verhaal, anderen zullen mijn geheugen aan kunnen vullen. Maar toen gedachten en mensen mijn weg weer kruisten, wilden we verleden en helpers voorstellen aan hen die er niet bij waren.

"Wie er niet bij was moet het weten
ons hart was berstens vol met dank
Nooit was het rood wit blauw zo dierbaar
had het Wilhelmus zulk een klank".

(Co 't Hart)

G.van Zadelhoff.

Grote geesten bespreken ideeën
Middelmatige geesten bespreken
gebeurtenissen
en kleine geesten bespreken
mensen.

Vrouwenmantel.

Het geslacht vrouwenmantel omvat vele honderden plantenvormen die ten opzichte van elkaar minimale, maar constante verschillen vertonen. Het is een geslacht van kruidachtige planten uit de familie van de roosachtigen. De bladeren zijn vaak geplooid en gekromd tot een bekkentje waarin zich in het midden dauw of regenwater als een grote parelachtige druppel verzamelt. Vandaar de oude naam 'synnauw', die evenals de zonnedaau zoveel betekent als duurzame dauw. De naam zonnedaau heeft ze gekregen omdat de bladeren als een ouderwetse mantel geplooid zijn.

De oude sage verhaalt dat Frigga vele tranen vergoot toen haar man Odin naar verre oorden was vertrokken. Deze tranen vielen op de plant en veroorzaakten de dauwdruppels. Zo was de plant in de heidense voortijd dan ook gewijd aan Frigga, de gemalin van Odin.

OM BIJ DE HAND TE HEBBEN

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel.(05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-
en documentatiecentrum voor
heemkunde in Denekamp.

Beheerder: J.A.den Ouden; tel.
privé (05413) 2800.

Geopend:ma/vr 8.30-12.30 uur en
van 13.30-17.00 uur;bovendien-
di 19.00-22.00 uur en wo 18.30-
21.30 uur.

Bibliotheecaresse:mevr.Th.Aasma-
ten Broeke; tel.privé (05413)
2434.

BESTUUR

J.H.Borgman, voorzitter;
H.Boink, secretaris; mw.M.M.A.
Ribbert, penningmeester; H.J.
Asma; C.C.M.Hamers; W.A.J.
Nijhuis; J.A.den Ouden; G.J.
Tijscholte en S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Dene-
kamp; tel.(05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan
bij 't Heemhoes of secreta-
riaat. De kosten zijn per
jaar minimaal f.15,-. Hogere
bijdragen zijn van harte
welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; reke-
ningnummer: 59.57.16.547;
gironummer bank: 801424.

Postgironummer: 5565614.

werkgroepen

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Die-
pengoor 16, 7591 BW Denekamp;
tel.(05413) 2261.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Th.Aasma-ten Broeke,Willem
Wegewartstraat 1, 7591 TZ
Denekamp; tel.(05413) 2434.

WERKGROEP BOERDERIJENONDERZOEK

H.Nolten, Bromeliastraat 50,
7591 XV Denekamp; tel.(05413)
3435.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, Clematisstraat
26, 7591 XH Denekamp; tel.
(05413) 2800.

WERKGROEP DIAPRESENTATIES

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
Denekamp; tel. (05413)1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591
BW Denekamp; tel.(05413)2261.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
Denekamp; tel.(05413) 1453.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16,
Tilligte; tel.(05412)1447.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Aasma, Willem Wegewart-
straat 1, 7591 TZ Denekamp;
tel.(05413) 2434.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20,
Denekamp; tel.(05413) 1986.

Stichting Heemkunde Denekamp

Sinds 20 juni 1975 is er in Denekamp een heemkundegroep, welke tot haar werkterrein kan rekenen het gebied van de gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Voorts wordt hiermee aangeduid de kennis van zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land. Onder heemkunde verstaan we ook de zorg voor monument en landschap.

De doelstelling hierbij van de Stichting Heemkunde Denekamp is om door studie en onderzoek het verleden te analyseren en daarover te publiceren. Hierdoor wordt getracht waardering te wekken voor wat in de gemeente Denekamp door de natuur en de vroegere cultuur tot stand is gekomen. Met het verleden dat daarmee tot leven is gekomen wordt de dag van vandaag mede gestalte gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

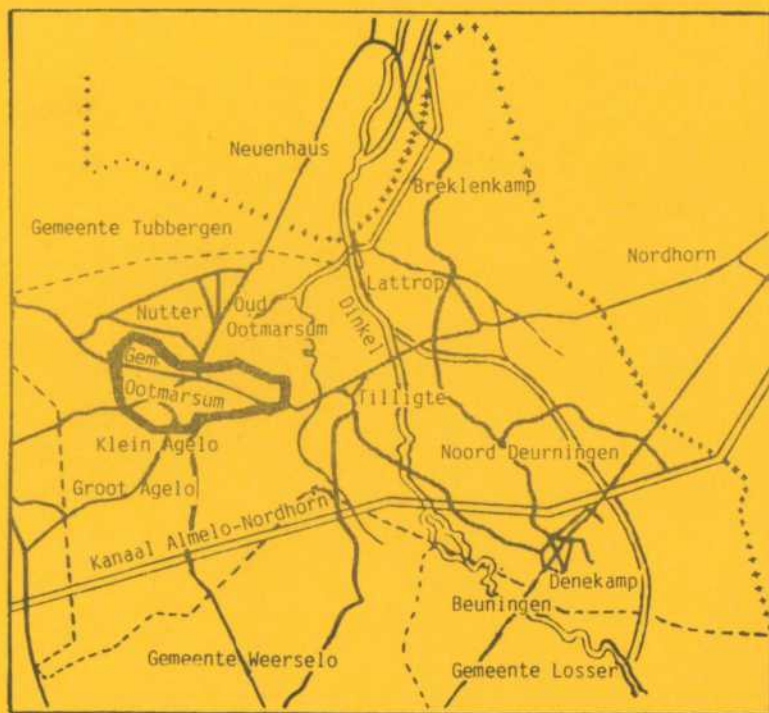
Om deze doelstelling te verwezenlijken heeft de Stichting Heemkunde Denekamp verschillende werkgroepen. Daarnaast is er het zestig pagina's tellende contactorgaan 't Onderschoer, dat vier keer per jaar verschijnt en kosteloos wordt toegezonden aan de donateurs. Voorts worden enkele keren per jaar bijeenkomsten en excursies gehouden voor de donateurs.

De donateurs hebben alle gelegenheid mee te denken en mee te praten over allerlei zaken die de stichting aangaan.

De Stichting Heemkunde beschikt over een eigen huisvesting, in 't Heemhoes, het informatiecentrum voor heemkunde. Hierin is het archief en de bibliotheek ondergebracht. Tevens vinden hier de werkbijeenkomsten en vergaderingen plaats. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend, waarvoor een catalogus beschikbaar is.

Hebt u belangstelling om mee te denken of ergens actief aan mee te doen, dan is dat mogelijk door lid te worden van een van de werkgroepen, zoals geschiedenis, flora en fauna, dialect en folklore. De adressen staan hiernaast. Nadere inlichtingen hierover zijn te krijgen op 't Heemhoes, waar u geheel vrijblijvend kunt binnenlopen.

GEMEENTE DENEKAMP

De kaart geeft het werkgebied weer van de Stichting Heemkunde Denekamp. Binnen deze gemeente ligt de gemeente Ootmarsum, zoals u kunt zien. De gemeente Denekamp heeft een oppervlakte van 8840 hectare en telt ruim 12.000 inwoners, welke wonen in de volgende kerkdorpen en buurtschappen (de vroegere marken): Denekamp, Noord Deurningen, Lattrop, Breklenkamp, Oud Ootmarsum, Nutter, Groot Agelo, Klein Agelo en Tilligte.